

**ROZWÓJ
POLSKI WSCHODNIEJ**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

**PUBLIC
PROFITS**

Public Profits Sp. z o.o.

ul. Paderewskiego 8
61-770 Poznań

Dział Badań:
ul. Grochowska 29a
60-277 Poznań
tel. 061 868 33 21
fax 061 860 95 81

www.publicprofits.pl
biuro@publicprofits.pl

NIP 782-11-21-903
Regon 630582129

Strategia rozwoju turystyki Gminy Zwierzyniec

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013, Działanie 1.4 „Promocja i współpraca” komponent współpraca, obszar tworzenie polityki rozwoju regionalnego.

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE	4
2.	METODOLOGIA	5
2.1.	DIAGNOZA UWARUNKOWAŃ OBSZARU	5
2.2.	KONSULTACJE SPOŁECZNE	6
2.3.	USTALENIA STRATEGICZNE	6
2.4.	PRODUKTY MARKOWE	7
3.	DIAGNOZA.....	8
3.1.	RYS HISTORYCZNY	8
3.2.	PODSTAWOWA CHARAKTERYSTYKA GMINY	9
3.2.1.	POŁOŻENIE	9
3.2.2.	LUDNOŚĆ.....	10
3.2.3.	GOSPODARKA	11
3.2.4.	INFRASTRUKTURA NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNA	13
3.3.	OFERTA TURYSTYCZNA	13
3.3.1.	KRAJOBRAZ	13
3.3.2.	ZABYTKI.....	16
3.3.3.	INNE ATRAKCJE.....	18
3.4.	OFERTA KULTURALNA	19
3.5.	OFERTA SPORTOWA.....	20
3.6.	AUDYT W KONTEKŚCIE WSPÓLPRACY GMINY ZWIERZYNEC Z GMINĄ NAROL	21
3.7.	ANALIZA WSKAŹNIKOWA ATRAKCYJNOŚCI I POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO.....	23
3.7.1.	BUDOWA WSKAŹNIKÓW	24
3.7.2.	WYNIKI ANALIZY.....	25
3.7.3.	WNIOSKI Z ANALIZY	28
3.8.	ANALIZA SWOT	30
3.9.	PROGNOZOWANE FORMY TURYSTYKI.....	31
4.	USTALENIA STRATEGICZNE	33
4.1.	DYLEMATY STRATEGICZNE	33
4.2.	WIZJA GMINY ZWIERZYNEC (W KONTEKŚCIE TURYSTYKI I JEJ ROZWOJU)	35
4.3.	MISJA TURYSTYCZNA GMINY ZWIERZYNEC.....	36
4.4.	CELE STRATEGICZNE	37
4.5.	KIERUNKI DZIAŁAŃ	39
4.6.	PRODUKTY TURYSTYCZNE.....	40
4.7.	GRUPY DOCELOWE	43
4.8.	POZYCJONOWANIE OFERTY TURYSTYCZNEJ	44
4.9.	HARMONOGRAM.....	46
5.	WDRAŻANIE I EWALUACJA STRATEGII	47
5.1.	SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII	47
5.1.1.	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA WDRAŻANIE STRATEGII.....	47
5.1.2.	PARTNERZY INSTYTUCJONALNI GMINY W DZIAŁANIACH SŁUŻĄCYCH ROZWOJOWI TURYSTYCZNEMU ZWIERZYŃCA	47
5.1.3.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	49

5.2.	EWALUACJA.....	49
5.2.1.	MONITORING	49
5.2.2.	WSKAŹNIKI EWALUACJI	50
5.2.3.	RAPORTOWANIE	52
6.	BIBLIOGRAFIA	53

PUBLIC PROFITS	Opracowanie:	Public Profits Sp. z o.o.
	Autorzy:	prof. UAM dr hab. Rafał Drozdowski Michał Morchat Anna Zakrzewska

1. WPROWADZENIE

Niniejszy dokument jest opracowaniem przygotowanym na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Narol pn. *Strategia Rozwoju Turystyki Gminy Zwierzyniec*. Dokument strategiczny opracowywany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Działania 1.4 Promocja i współpraca, Programu ROZWÓJ POLSKI WSCHODNIEJ pn. „Zwierzyniec i Narol liderami rozwoju kultury i turystyki Roztocza”.

Strategia Rozwoju Turystyki Gminy Zwierzyniec jest jednym z elementów działań prowadzonych w ramach unijnego projektu. Oprócz tego, podobny dokument powstanie dla gminy Narol, opracowane zostaną także strategie marek gminy Zwierzyniec i Narol, a także strategia współpracy partnerów projektu. Dodatkowo, zaplanowane jest również nakręcenie filmu promującego Roztocze, powstanie też specjalny serwis internetowy. Obie gminy wezmą udział w targach turystycznych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu i Lublinie. Pojawią się też banery promocyjne. Samorządy planują także zorganizowanie w Narolu i Zwierzyńcu konferencji poświęconych turystyce.

Cele główne opracowania dokumentu pn. *Strategia Rozwoju Turystyki Gminy Zwierzyniec* obejmują:

1. przeprowadzenie diagnozy turystycznej polegającej na wszechstronnej i dogłębnej analizie atrakcyjności i potencjału turystycznego Gminy;
2. opracowanie kierunków rozwoju turystycznego Gminy;
3. kreację minimum 8 markowych produktów turystycznych Gminy;
4. przygotowanie kompleksowego dokumentu pn. *Strategia rozwoju turystyki Gminy Zwierzyniec*, obejmującego misję, wizję, cele strategiczne i operacyjne oraz harmonogram wdrażania strategii i opracowanie zasad monitorowania sposobu i efektów wdrażania.

Realizacja podobnych projektów świadczy o tym, iż władze samorządowe dostrzegają znaczenie turystyki i jej wpływu na rozwój jednostek terytorialnych. Zauważają, że turystyka jest sektorem gospodarczym, którego przyszłość rysuje się korzystnie. Śledzą również prognozy rozwoju turystyki, które przewidują ciągły wzrost liczby turystów i przychodów na poziomie nie występującym w innych sektorach, co wynika z takich czynników jak: wzrost czasu wolnego, wydłużające się życie ludzi, zwiększająca się skłonność do uprawiania turystyki i globalny rozwój gospodarczy.

Jak zawsze jednak, w przypadku opracowań mających w swoim tytule słowo „strategia”, ciśnie się na usta pytanie o ich cel i o funkcje, jakie mają one pełnić.

W przypadku *Strategii Rozwoju turystyki Gminy Zwierzyniec* mówić można, po pierwsze i przede wszystkim o dokumencie, który ma za zadanie określić katalog priorytetowych celów i zadań związanych z turystyką i wspieraniem jej rozwoju. Istotne jest również i to, że odpowiedzialne i potencjalnie skuteczne *zarządzanie rozwojem turystyki* wymaga hierarchizacji celów.

Po drugie, ów sformułowany w niniejszym dokumencie katalog priorytetów może i powinien być traktowany jako sygnał wysyłany do animatorów turystyki i kultury, jako swoista podpowiedź informująca o tym, jakiego rodzaju inicjatywy mogą liczyć na (finansowe i organizacyjne) wsparcie ze strony Gminy Zwierzyniec.

Po trzecie, niniejszy dokument ma również inspirować animatorów turystyki i kultury, ma dopomóc im opracowywać programy, które są zgodne ze strategicznymi priorytetami.

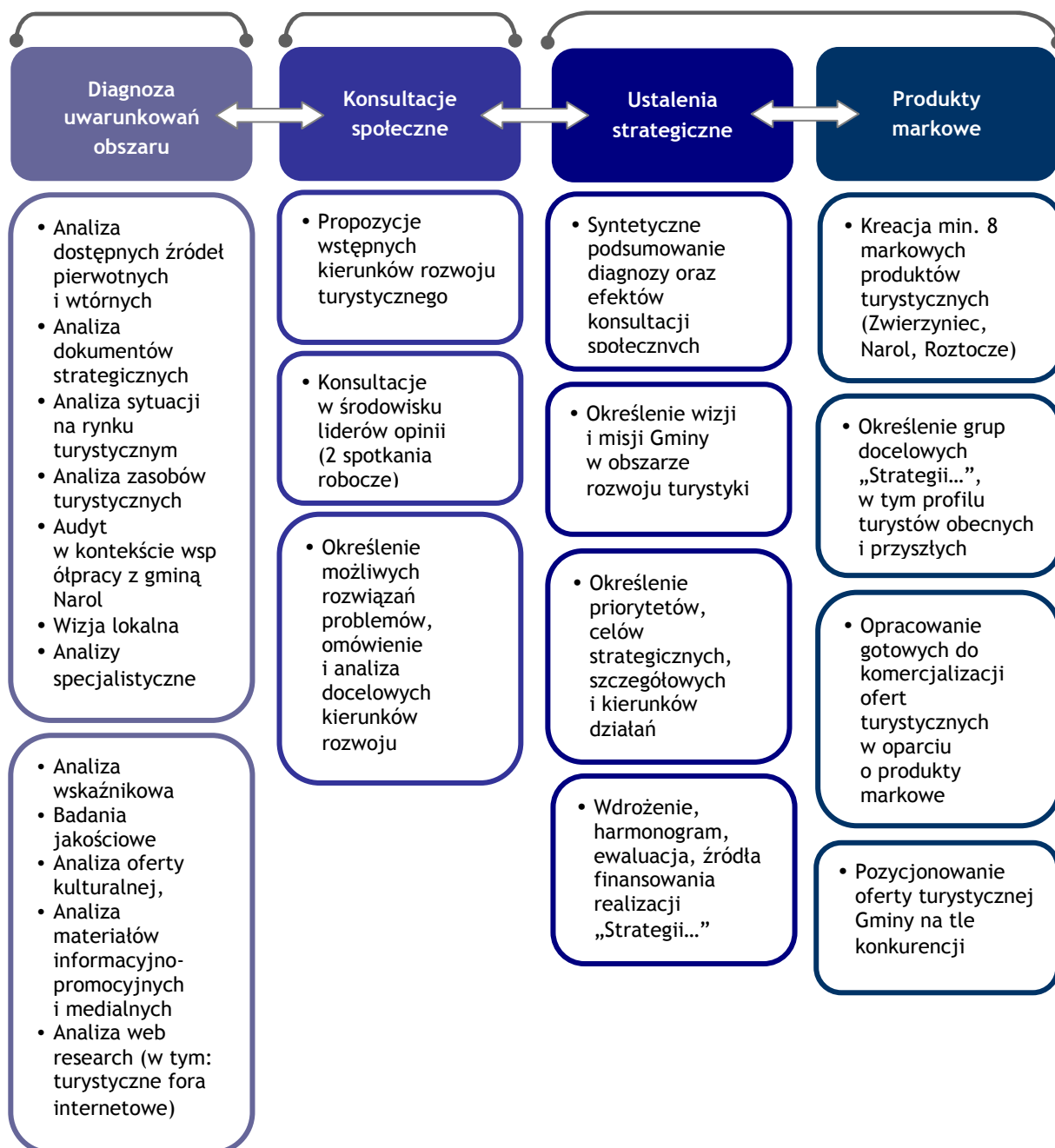
Adresatem *Strategii Rozwoju turystyki Gminy Zwierzyniec* są samorządowcy odpowiedzialni za rozwój turystyki i oczywiście przedsiębiorcy związani z obszarem turystyki, przedstawiciele instytucji i organizacji samorządowych działających na rzecz rozwoju turystyki i kultury w gminie Zwierzyniec.

Pragniemy w tym miejscu serdecznie podziękować wszystkim osobom, które swoimi opiniami i zaangażowaniem przyczynili się do powstania *Strategii*, które zgłaszały swoje uwagi w trakcie konsultacji i tym, którzy w toku wywiadów dostarczali nam wielu ważnych informacji o turystyce i kulturze w Gminie. Trudno sobie wyobrazić opracowanie tego dokumentu bez ich zaangażowania oraz bez ich twórczego wkładu w jego finalną postać. Szczególne podziękowania należą się pracownikom Urzędu Miejskiego w Zwierzyńcu, którzy na wszystkich etapach pracy nad strategią okazywali nam wielką pomoc merytoryczną, życzliwość i zaufanie.

2. METODOLOGIA

Metodologia prac do opracowaniem strategicznym obejmowała cztery fazy, będące ze sobą powiązane, prezentuje schemat 1.

Schemat 1. Metodologia pracy.

2.1. DIAGNOZA UWARUNKOWAŃ OBSZARU

Zgodnie z przedstawionym modelem realizacji, w ramach diagnozy przeprowadzono szereg analiz danych zastanych (statystyka publiczna, Internet, itd.) w tym dokumentów o znaczeniu strategicznym oraz badania własne. Wyniki badań i analiz przedstawiono w rozdziale 3.

DIAGNOZA.

Analiza dokumentów strategicznych¹ objęła przede wszystkim następujące opracowania:

- Strategia rozwoju Lokalnego Gminy Zwierzyniec na lata 2007-2015,
- Plan Rozwoju Lokalnego Dla Gminy Zwierzyniec,
- Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zwierzyniec,
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Miasta Zwierzyńca,
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Terenów do Zalesienia,
- Marketingowa strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008-2015 (POT, 2008),
- Prognozy wyjazdów z poszczególnych krajów i przyjazdów do Polski w latach 2006-2009 oraz prognoza globalna przyjazdów do Polski do 2013 roku (POT, 2007),
- Analiza wyników badań wizerunku Polski i postrzegania polskiej marki na świecie. Zakończenia i rekomendacje do pozycjonowania Polski jako kraju docelowego podróży turystycznych na lata 2009-2015 (POT, 2008),
- Potencjał i gradacja wartości produktów turystycznych województw (POT, 2009).

W ramach badań własnych przeprowadzono badania jakościowe techniką **indywidualnego wywiadu pogłębionego**. Łącznie przeprowadzono N=9 wywiadów. W badaniu wzięli udział przedstawiciele następujących instytucji:

- Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji (N=1),
- Roztoczański Park Narodowy (N=2),
- Przewodniczący Rady Miejskiej (N=1),
- Towarzystwo Miłośników Zwierzyńca (N=1),
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (N=1),
- Sekretarz Gminy Zwierzyniec (N=1),
- Stowarzyszenie Kwaterodawców Miasta i Gminy Zwierzyniec (N=1),
- Nadleśnictwo Zwierzyniec (N=1),

Pomimo wielu prób kontaktu i braku czasu ze strony rozmówców nie przeprowadzono wywiadów z przedstawicielami lokalnych mediów (Kronika Tygodnia, Gazeta Zamojska oraz Tygodnik Zamojski).

Celem badania było uzyskanie wiedzy na temat najważniejszych atutów gminy, jej słabych stron, szans i zagrożeń dla rozwoju turystyki i kierunków rozwoju turystycznego Zwierzyńca. W toku wywiadów testowano również szanse na urzeczywistnienie się różnych wizji rozwoju, analizowano potencjalnych konkurentów Zwierzyńca, poruszano kwestie potencjalnych markowych produktów turystycznych, a także badano oczekiwania wobec charakteru turystyki w Gminie (takie jak liczba turystów, profil turysty itd.).

2.2. KONSULTACJE SPOŁECZNE

Efektom diagnozy było opracowanie dokumentu wstępnego, który oprócz wniosków z analizy atrakcyjności i potencjału turystycznego zawierał analizę SWOT, a także wstępne cele strategiczne oraz kierunki rozwoju turystycznego Gminy Zwierzyniec. Materiał ten został poddany konsultacjom na dwóch spotkaniach roboczych w których wzięli udział (1) przedstawiciele instytucji, przedsiębiorstw i organizacji związanych z obszarem turystyki na terenie Gminy oraz (2) przedstawiciele Rady Miejskiej w Zwierzyńcu. Warsztaty odbyły się w dniach 1-2 czerwca 2010 roku w siedzibie Urzędu Miejskiego w Zwierzyńcu. W wyniku konsultacji wprowadzono korekty do części strategicznej opracowania

2.3. USTALENIA STRATEGICZNE

Efektom diagnozy uwarunkowań obszaru dla rozwoju turystyki oraz przeprowadzonych konsultacji, a także opracowanej w ich wyniki analizy SWOT określono wizję i misję Gminy Zwierzyniec, a także cele strategiczne oraz kierunki działań. Zgodnie z metodologią tworzenia podobnych opracowań przygotowano system wdrożenia Strategii wraz z harmonogramem, źródłami finansowania oraz ewaluacją.

¹ Celem analizy dokumentów strategicznych było m.in. poznanie celów strategicznych stawianych przez poszczególne jednostki samorządu, aby w konsekwencji zachować spójność w konstruowaniu celów strategicznych, kierunków działań oraz produktów markowych dla Gminy Zwierzyniec.

2.4. PRODUKTY MARKOWE

Rozszerzeniem ustaleń strategicznych są produkty turystyczne, których wykreowanie ma wpłynąć na rozwój Gminy Zwierzyniec. W tym celu określono osiem markowych wizytówek, zarówno dla samego Zwierzynca, jak i Gminy Narol oraz obszaru całego Roztocza, opracowano wybrane oferty turystyczne w oparciu o kreowane produkty, wskazano ich punkty przewagi wobec potencjalnych konkurentów, a także określono grupy docelowe działań strategicznych.

3. DIAGNOZA

W niniejszym rozdziale przedstawiono sytuację gminy Zwierzyniec w kontekście rozwoju turystyki. Zarysowano historię gminy, przedstawiono obraz statystyczny gminy, biorąc pod uwagę takie aspekty jak położenie, ludność, gospodarka czy infrastruktura noclegowo-gastronomiczna. Zebrano informacje na temat oferty turystycznej Zwierzynca ze względu na walory krajobrazowe gminy, występujące tutaj liczne zabytki oraz inne atrakcje turystyczne. Omówiono również ofertę kulturalną i sportową. Dodatkowo, przedstawiono krótką informację na temat oferty gminy Narol w kontekście współpracy z gminą Zwierzyniec. Ostatnim elementem rozdziału diagnostycznego są wyniki analizy wskaźnikowej dotyczące atrakcyjności i potencjału gminy Zwierzyniec i Narol na tle innych gmin o zbliżonych cechach.

3.1. RYS HISTORYCZNY

Miasto Zwierzyniec znajduje się na wysokości 225 m n.p.m. nad rzeką Wieprz, stanowiącą granicę pomiędzy Rostoczem Środkowym a Zachodnim. Początki Zwierzynca sięgają ostatnich lat XVI w., kiedy to pod koniec XVI w. kanclerz i hetman wielki koronny Jan Zamoyski nabył wotość szczebrzeską od braci Czarnkowskich, spadkobierców wojewody poznańskiego Stanisława Górki, której tereny zostały włączone do tworzonej wówczas Ordynacji Zamoyskiej. Niedaleko Bukowej Góry, obecnie leżącej na terenie Rostoczańskiego Parku Narodowego wybudowano drewniany dwór otoczony ogrodem. Wybudowano również niewielki „zwierzynczyk” przy dworze i duży „zwierzyniec” ze zwierzętami, ogrodzony 30-kilometrowym parkanem, wokół którego wykopano fosę. W zwierzynicy zgromadzono żubry, łosie, jelenie, sarny, daniela, a także dzikie koniki leśne - tarpany. Zwierzynczyk systematycznie był skracany i przetrwał aż do 1905 r. Teren ten tylko kilkakrotnie stał się obszarem łownym - polowali tutaj królowie Jan Kazimierz, Władysław IV i Michał Korybut Wiśniowiecki.

Pod koniec XVI w., niedaleko Ordynacji rozwinęła się osada, która przejęła swoją nazwę Zwierzyniec - od „zwierzynca”. W XVII w. dwór został na wniosek wnuczki kanclerza Gryzeldy (żony Jeremiego Wiśniowieckiego i matki króla Michała Korybuta) przebudowany na pałac. W latach 1658-1661 i 1663-1665 mieszkała w nim Maria Kazimiera de la Grange, margrabianka d'Arquein, żona III ordynata Jana „Sobiepana”, która stworzyła w Zwierzyncu rezydencję otoczoną parkiem, ze stawem powstałym przez spiętrzenie Świerszcza, wyspami, teatrem na wodzie i długim kanałem, po którym pływano gondolami.

W latach 1741-1747 Tomasz Antoni Zamoyski ufundował jako wotum barokowy kościół pod wezwaniem św. Jana Nepomucena na wyspie. Według podań kościół zlokalizowano w miejscu dawnego teatru „na wodzie”, choć ostatnio sugeruje się, że była tu wcześniej jedynie altana i wypoczynkowy tzw. „domek na wodzie”.

Po wzniesieniu przez Zamoyskich w latach 1744-1746 pałacu w Klemensowie, Zwierzyniec został nieco zapomniany. W latach 1773-1775 funkcjonowała tu farfurnia, czyli manufaktura ceramiczna produkująca fajanse, a w okresie 1772-1774 fabryka mydła. Zasadnicze zmiany nastąpiły na początku XIX w., kiedy Zwierzyniec stał się urzędniczym centrum Ordynacji Zamoyskiej. Był to okres jego największego rozkwitu. Stało się tak dzięki sprawnemu kierowaniu Ordynacją przez Andrzeja Zamoyskiego, a po jego śmierci przez jego synów Aleksandra i Stanisława. Oprócz młyna i tartaku powstały m.in. drukarnia, manufaktura powozów i zespół klasycystycznych budynków zarządu Ordynacji. W 1804 r. zbudowano słynny browar zwierzyniecki (przebudowany w 1806 r., jego część stanowi jedna z oficyn dawnego pałacu). Pierwotnie produkowano tu dwa gatunki piwa: „ordynaryjne” i „dubeltowe” (ze zwiększoną zawartością alkoholu). W tym samym roku powstała „mechanika”, pierwszy na ziemiach polskich zakład metalurgiczny produkujący m.in. narzędzia rolnicze i browarnicze. W 1833 r. powstały gorzelnia i wytwórnia likierów. Inne zwierzynieckie zakłady przemysłowe, o których warto wspomnieć to założone w 1873 r. fabryki wyrobów drzewnych i posadzek (później mebli), czy działająca nieco później w „mechanice” stolarnia produkująca wytworne powozy.

W 1863 r. związał się w Zwierzyncu pierwszy w tych okolicach oddział powstania styczniowego pod dowództwem leśniczego Henryka Hugona Gramowskiego, który sam zginął podczas zajmowania Tomaszowa w nocy z 30 na 31 stycznia 1863 r. W tym samym roku, 3 IX 1863 r., pod pobliską Panasówką miała miejsce zwycięska bitwa z wojskami carskimi.

W 1900 r. utworzono ogród skarbowy, obecnie zwany parkiem środowiskowym. W 1921 r. nieczynną wytwórnię likierów przebudowano na fabrykę mebli w związku z utworzeniem Spółki Związku Przemysłu Drzewnego. Wzniesiono dom dla jej pracowników, rezydencję dyrektora fabryki mebli, tzw. Rózin, a także willę naczelnika ordynackich lasów.

W 1923 r. powstała stacja kolejowa Zwierzyniec, wcześniej podróżni wysiadali w Białym Stupie (obecnie Zwierzyniec Towarowy) lub Wywłoczce (las Borek, obecnie stacja nie istnieje).

We wrześniu 1939 r. maszerowały tędy polskie armie zmierzające w kierunku Tomaszowa Lubelskiego. W pobliskim Białym Stupie doszło do bitwy, poległych upamiętnia cmentarz wojenny. W czasie okupacji Niemcy utworzyli w Zwierzyńcu obóz przejściowy, utrzymywali także duży garnizon. Co ciekawe, jednocześnie przebywało tu dowództwo 9 Pułku Piechoty AK.

Z działań wojennych osada wyszła całkowicie zniszczona, dodatkowym ciosem było rozwiązanie w 1944 r. Ordynacji Zamoyskiej. W dawnym budynku zarządu Ordynacji mieści się obecnie Zespół Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska. W 1974 r. na najpiękniejszym fragmencie Lasów Zwierzyniecko-Kosobudzkich utworzono Roztoczański Park Narodowy, do którego w 1979 r. wprowadzono bobry, a trzy lata później reintrodukowano legendarne koniki polskie - symbol parku. Tarpany sprowadzono do Zwierzyńca prawdopodobnie na przełomie XVI i XVII w. Na początku XVII w. kilka koników miał przekazać Zamoyskim arcybiskup gnieźnieński Stanisław Karnowski. Przetrwały tu do 1806 r., kiedy to zostały rozdane okolicznej ludności. Skrzyżowane z miejscowymi końmi określane były później jako koniki biłgorajskie. W latach trzydziestych i czterdziestych podjęto próby wyselekcjonowania z nich tarpanów w Popielnic i Białowieży. Określono je tym razem jako koniki polskie. W 1982 r. powróciły na Roztocze.

W latach 1978-1980 wzniesiono w Zwierzyńcu nowy kościół pw. Matki Bożej Królowej Polski. W styczniu 1990 r. Zwierzyniec otrzymał prawa miejskie. W 1991 r. Rada Miejska zatwierdziła herb miasta. Jest nim dawny herb Zamoyskich „Jelita” z pędem rozwijającej się rośliny - symbolem żywej przyrody. Warto wspomnieć, że uroki Zwierzyńca podziwiali m.in. Stanisław Staszic, Maria Kuncewiczowa, Isaac Singer, Bolesław Leśmian, Tadeusz Gajcy i Jarosław Iwaszkiewicz².

3.2. PODSTAWOWA CHARAKTERYSTYKA GMINY

W niniejszym rozdziale prezentujemy podstawowe charakterystyki gminy Zwierzyniec głównie w ujęciu statystycznym. Z uwagi na fakt, że Urząd Miejski w Zwierzyńcu dysponuje licznymi opracowaniami o charakterze strategicznym, w ramach których przeprowadzono dogłębną i wieloaspektową diagnozę stanu Gminy przedstawiamy jedynie najważniejsze fakty, jednocześnie skupiając się na obszarze uwarunkowań dla rozwoju turystyki.

3.2.1. POŁOŻENIE

Gmina Zwierzyniec położona jest w południowo-wschodniej części województwa lubelskiego i zajmuje powierzchnię 157 km², co stanowi 0,62% obszaru Lubelszczyzny³. Gmina jest również częścią powiatu zamojskiego i zajmuje 8,24% jego powierzchni. Gmina sąsiaduje z pięcioma gminami powiatu zamojskiego: Szczepieszyn, Radecznica, Krasnobród, Adamów, Zamość oraz z dwiema z terenu powiatu biłgorajskiego: Terespol i Józefów.

Gmina Zwierzyniec liczy 15 355 ha złożona jest z miasta Zwierzyniec i 10 wsi (w tym 11 sołectw): Bagno, Topólcza, Turzyniec, Guciów, Kosobudy, Kosobudy Bór, Obrocz, Sochy, Wywłoczka i Żurawnica. Powierzchnię poszczególnych miejscowości leżących w granicach gminy Zwierzyniec przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Powierzchnia miejscowości w gminie Zwierzyniec.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	POWIERZCHNIA [HA]
Zwierzyniec	620,92/ 977,6454 ⁴
Bagno	165,1358
Topólcza	1 024,8401

² Źródło: Pawłowski A. , ROZTOCZE. Puszcza solska, lasy janowskie i wyżyna wołyńska (część polska). Przewodnik turystyczny, Warszawa 2000, <http://www.roztocze.com/index.php>

³ Źródło: Główny Urząd Statystyczny (Bank Danych Regionalnych), 2009. Z dniem 1 stycznia 2010 miasto powiększyło się o część wsi Obrocz, o powierzchni 136,92 ha.

⁴ Powierzchnia 977,6454 ha obejmuje również obszar Roztoczańskiego Parku Narodowego oraz Nadleśnictwa Zwierzyniec.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	POWIERZCHNIA [HA]
Turzyniec	907,8700
Guciów	327,6500
Kosobudy	4 269,9800
Kosobudy Bór	57,6247
Obrocz	3 171,4795
Sochy	617,1800
Wywłoczka	1 251,5417
Żurawnica	1 242,6000

Źródło: Urząd Miejski w Zwierzyńcu.⁵

Najbliżej położonym miastem powiatowym jest Zamość, w odległości 30 km od Zwierzyńca, zaś odległość pomiędzy Gminą a stolicą Lubelszczyzny wynosi 100 km.

Gmina Zwierzyniec zwana jest stolicą Rostocza, znajduje się bowiem w obrębie Wyżyny Wschodniomałopolskiej na terenie makroregionu Rostocze w granicach subregionu Rostocza Zachodniego i Rostocza Środkowego. Granicą fizjograficzną, geologiczną i hydrogeologiczną pomiędzy tymi subregionami jest przebiegająca południkowo dolina Wieprza. Rostocze zbudowane jest z utworów górnokredowych - margli, opok oraz gez.

Pokrywa glebowa na terenie gminy Zwierzyniec wykazuje szereg cech charakterystycznych dla Rostocza Zachodniego i Rostocza Środkowego. Charakteryzuje się ona dużą różnorodnością skał macierzystych, rzeźby terenu i stosunków wodnych.

Stolica Gminy - miasto Zwierzyniec znajduje się na wysokości 225 m n.p.m. nad rzeką Wieprz, stanowiącą tutaj granicę pomiędzy Rostoczem Środkowym, a Zachodnim. Gmina leży w dorzeczu prawostronnych dopływów Wisły: Wieprza i Sanu. Większość obszaru gminy należy do zlewni górnego biegu Wieprza. Jedynie południowy fragment gminy jest odwadniany przez źródłowy odcinek potoku Szum, dopływ Tanwi, a następnie Sanu. Przebiega tutaj dział wodny rozdzielający zlewnie rzek: Wieprza i Sanu. Rzeźba terenu gminy Zwierzyniec jest urozmaicona, dzięki wyraźnym wzniesieniom i dolinom, typowym dla krajobrazu Rostocza. Z uwagi na budowę geologiczną - podłoże kredowe oraz warstwy lessu - powstają liczne wąwozy i jary.

Elementem różnicującym rzeźbę terenu jest dolina rzeki Wieprz i innych cieków wodnych. Krajobraz gminy Zwierzyniec jest urozmaicony, na co składa się oprócz elementów antropogenicznych, rzeźba terenu, wody powierzchniowe oraz szata roślinna - głównie w formie lasów⁶.

Na terenie Gminy występują trzy typy zabudowy: (1) nierolnicza, jednorodzinna, (2) nierolnicza, wielorodzinna oraz (3) rolnicza, zagrodowa.

3.2.2. LUDNOŚĆ

Liczba ludności gminy Zwierzyniec w czerwcu 2009 roku według danych GUS wynosiła 7 176 osób. Nieco inną liczbę mieszkańców Gminy w podziale na poszczególne miejscowości Gminy w podziale na poszczególne miejscowości przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Liczba ludności w miejscowościach gminy Zwierzyniec.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	LICZBA MIESZKAŃCÓW
Zwierzyniec	3480
Bagno	338
Topólcza	302
Turzyniec	434
Guciów	99
Kosobudy	409
Kosobudy Bór	48
Obrocz	531
Sochy	367
Wywłoczka	504

⁵ Urząd Miejski w Zwierzyńcu, <http://www.zwierzyniec.info.pl/>

⁶ Źródło: Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Zwierzyniec na lata 2007-2015.

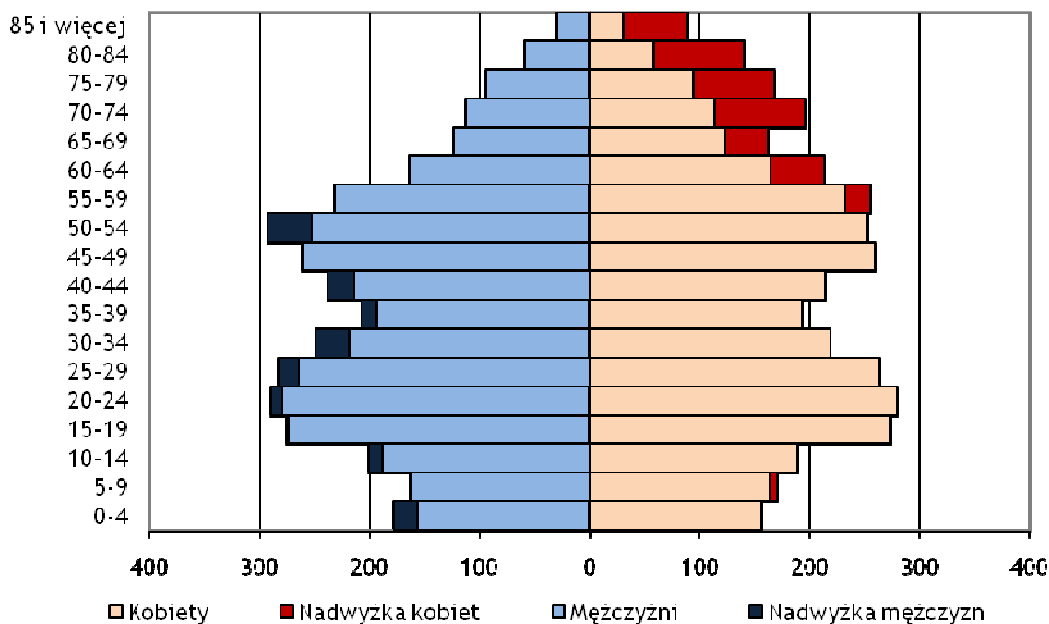
NAZWA MIEJSCOWOŚCI	LICZBA MIESZKAŃCÓW
Żurawnica	839

Źródło: Urząd Miejski w Zwierzyńcu.

Jak zatem wynika z powyższej tabeli prawie połowa mieszkańców gminy zamieszkuje jej stolicę - miasto Zwierzyniec. Najmniejszą miejscowością jest sołectwo Kosobudy Bór, w której mieszkała 48 osób. Gminę charakteryzuje niska gęstość zaludnienia, znacznie niższa niż na terenie województwa lubelskiego. Przyczyną tego stanu rzeczy jest fakt duże zalesienia terenu (10 681,2 ha - co stanowi 69,6% ogółu obszaru gminy).

Udział mężczyzn zamieszkujących gminę w stosunku do udziału kobiet wynosi 48,5%. Są to tendencje ogólnodemograficzne. Wykres 1 przedstawia piramidę wieku mieszkańców gminy Zwierzyniec.

Wykres 1. Piramida wieku mieszkańców gminy Zwierzyniec (2009).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDR) 2009.

Piramida wieku mieszkańców wskazuje, że na terenie gminy Zwierzyniec mamy do czynienia ze społeczeństwem starzejącym się. Co więcej, analiza danych dotycząca udziału ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2004-2009 wykazuje, że z roku na rok maleje udział ludności w wieku przedprodukcyjnym - spadek w 2009 roku w stosunku do roku 2004 wynosi aż 3,2%, zaś rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym - wzrost w 2009 roku w stosunku do roku 2004 wynosi 0,7%. Udział ludności w wieku produkcyjnym wzrasta w nieco szybszym tempie niż w przypadku udziału osób w wieku poprodukcyjnym (2,6%). Analiza porównawcza danych statystycznych wykazuje, że tendencje starzenia się społeczeństwa w Zwierzyńcu są silniejsze niż w przypadku całego województwa lubelskiego.

3.2.3. GOSPODARKA

W roku 2009 na terenie gminy Zwierzyniec zarejestrowanych było 476 podmiotów gospodarczych, w tym 95,4% w sektorze prywatnym. Strukturę podmiotów gospodarczych ze względu na sekcje PKD (2004) prezentuje wykres 2. Największy udział przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie gminy Zwierzyniec należy do sekcji G - handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego (28,8%), w drugiej kolejności podmioty gospodarcze działające w sektorze przetwórstwa przemysłowego - sekcja D (12,0%), w trzeciej natomiast - firmy i instytucje zajmujące się obsługą nieruchomości, wynajmem i usługami związanymi z prowadzeniem działalności gospodarczej (9,7%). Istotnie wysoki udział w sektorze zwierzynieckich przedsiębiorstw obserwuje się również w sekcji H - hotele i restauracje (9,2%).

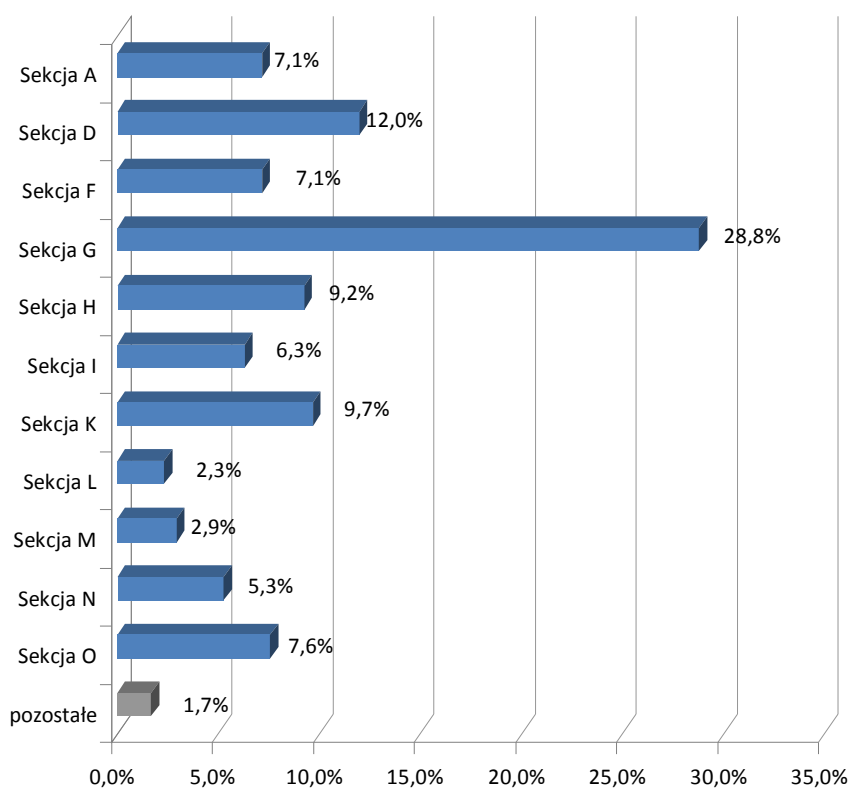
Analiza danych w latach 2004-2009 wykazuje, że liczba podmiotów gospodarczych minimalnie rośnie - wzrost w 2009 roku w stosunku do roku 2008 wyniósł 2,3%. Wyraźny wzrost liczby przedsiębiorstw zanotowano w przypadku następujących sekcji (PKD 2004):

- sekcja O - działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała - o 30,3%;
- sekcja N - ochrona zdrowia i pomoc społeczna - o 24,0%;
- sekcja H - hotele i restauracje - o 15,9%;
- sekcja D - przetwórstwo przemysłowe - o 14,0%.

Z kolei spadek liczby przedsiębiorstw głównie zanotowano w sekcji G - handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego - o 11,0%.

Biorąc pod uwagę charakter niniejszego opracowania pozytywnym jest fakt rozwoju infrastruktury noclegowo-gastronomicznej (sekcja H), może jednak niepokoić spadek liczby podmiotów nastawionych na handel i usługi (sekcja G), z drugiej jednak strony tego typu przedsiębiorstwa stanowią największy udział w ogóle podmiotów gospodarczych na terenie gminy.

Wykres 2. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON według sekcji PKD (2004).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDR) 2009.

Wśród przedsiębiorstw działających na terenie gminy największy udział stanowią firmy mikro, zatrudniające do 9 osób (93,9%), w drugiej kolejności - firmy małe, które zatrudniają od 10 do 49 pracowników (5,0%). Działają tu także 4 przedsiębiorstwa średnie (od 50 do 250 osób - w tym Nadleśnictwo Zwierzyniec i Roztoczański Park Narodowy) oraz jedno duże, w którym zatrudnionych jest powyżej 1000 pracowników - Spółka Jobon zajmujące się produkcją mebli.

Na terenie gminy Zwierzyniec w Powiatowym Urzędzie Pracy w Zamościu na koniec 2009 roku było zarejestrowanych 339 osób - wskaźnik bezrobocia wyniósł 7,7%. O ile od 2004 roku do 2008 roku udział osób bezrobotnych malał (od 11,5% w 2004 r. do 6,9% 2008 r.), o tyle, w 2009 roku, głównie w wyniku kryzysu gospodarczego odsetek ten wzrósł. Raport WUP w Lublinie z ostatniego kwartału 2010 r. wykazuje, że liczba osób bezrobotnych w tym okresie wzrosła do 361, jednakże ogólnopolskie tendencje wykazują minimalny spadek osób pozostających bez pracy, można się więc spodziewać, że i ten będzie miał miejsce w przypadku rynku pracy na terenie gminy Zwierzyniec.

3.2.4. INFRASTRUKTURA NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNA

Baza noclegowa całego Roztocza, w tym także Zwierzynca jest zróżnicowana. Turyści mogą wybierać spośród: ośrodków wypoczynkowych, zajazdów, pensjonatów, pól biwakowych, a także bardzo rozpowszechnionych kwater agroturystycznych. W wielu miejscach, oprócz noclegów, można też skorzystać ze sporządzanych przez właścicieli gorących posiłków. Większe ośrodki oferują całodniowe wyżywienie w prowadzonych przez siebie restauracjach i barach.

Według danych GUS na terenie gminy Zwierzyniec zarejestrowanych było 5 obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym 4 mające możliwość funkcjonowania przez cały rok. Liczba dostępnych miejsc noclegowych wyniosła 335, w tym całorocznych 161. W ubiegłym roku, z miejsc noclegowych skorzystało 10 116 osób, w tym 50 turystów pochodzących z zagranicy. Statystyka GUS wykazuje, że statystyczny turysta zagraniczny w roku 2009 spędził na terenie gminy dwie doby (50 osób w stosunku do 106 udzielonych noclegów), natomiast statystyczny turysta krajowy tylko jedną dobę (10 116 osób w stosunku do 18 707 udzielonych noclegów).

Według danych Urzędu Miejskiego w Zwierzyncu w czerwcu 2010 roku w gminie zlokalizowanych było 99 obiektów noclegowych wszystkich typów. Odnosząc te dane do informacji gromadzonych przez GUS można stwierdzić, że **dominują tutaj agroturystyczne kwatery prywatne**. Część z nich jest członkami Stowarzyszenia Kwaterodawców Miasta i Gminy Zwierzyniec (39 z terenu gminy), które działa na rzecz rozwoju turystyki i promocji Gminy, uczestniczy w targach turystycznych czy wydaje materiały promocyjne.

Zdecydowana większość obiektów noclegowych jest w samym Zwierzyncu (83 obiekty - 83,8%), niemniej jednak funkcjonują one również w Obroczy (6), Guciowie (2), Sochach (8) i w Bagnie (3). Na terenie Gminy funkcjonuje Szkolne Schronisko Młodzieżowe „Ryś” przy Zespole Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska położone w samej starówce Zwierzynca na ogrodzonym terenie przy ulicy Browarnej. Schronisko dysponuje 7 pokojami i 52 miejscami noclegowymi. Dodatkowo działa schronisko PTSM, przy ulicy Partyzantów 3.

Baza gastronomiczna znajduje się tylko na terenie miasta Zwierzyniec i w Wywłoczce. Obejmuje ona siedem lokalizacji:

- Jadłodajnia Zwierzynieckiego Ośrodka Kultury i Rekreacji,
- Karczma „Młyn”,
- Leśny Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Jodła”,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Anna”,
- Restauracja „Sonata”
- Restauracja „Zacisze”,
- Zajazd „Gajówka” (Wywłoczka k. Zwierzynca).

Obiekty te łącznie dysponują 850 miejscami, z czego największą liczbę gości (300) może przyjąć nowopowstała restauracja „Sonata”.

3.3. OFERTA TURYSTYCZNA

3.3.1. KRAJOBRAZ

Jak już wcześniej wspomniano gmina Zwierzyniec zlokalizowana jest w obrębie Wyżyny Wschodniomałopolskiej na terenie makroregionu Roztocze w granicach subregionu Roztocza Zachodniego i Roztocza Środkowego.

Roztocze jest krainą geograficzną łączącą Wyżynę Lubelską z Podolem, wyraźnie wypiętrzony wał wzniesień o szerokości 12-32 km i długości około 180 km, przebiegający z północnego zachodu, od Kraśnika, na południowy wschód do Lwowa. Roztocze oddziela Wyżynę Lubelską i Wyżynę Wotyńską od Kotliny Sandomierskiej i Kotliny Naddniestrzańskiej.

Na terenie Roztocza Środkowego, w granicach gminy Zwierzyniec zlokalizowany jest **Roztoczański Park Narodowy**, który obejmuje swymi granicami jedne z najcenniejszych wartości przyrodniczych tego regionu. Dzięki specyficznemu klimatowi Roztocza, przeplataniu się ciepłych i zimnych mas powietrza, wykształciła się tutaj charakterystyczna szata roślinnej. Ta z kolei stworzyła odpowiednie siedlisko dające możliwości rozwojowe dla różnych grup systematycznych zwierząt.

Sam Park (dalej RPN) obejmuje najcenniejsze przyrodniczo obszary Roztocza. Roztoczański Park Narodowy został utworzony w 1974 roku na obszarze 4801 ha. Aktualna jego powierzchnia wynosi 8483 ha, w tym lasy zajmują 8102 ha (95,5%). Ochroną ścisłą objęto 806 ha (9,5%).

Park powstał na terenie Lasów Państwowych Nadleśnictw Kosobudy i Zwierzyniec, będących wcześniej lasami Ordynacji Zamoyskiej. Początki ochrony sięgają 1936 r., kiedy to utworzono

rezerwat Bukowa Góra, który obecnie jest jednym z obszarów ochrony ścisłej parku. Do chwili utworzenia Parku ochroną rezerwatową objęto 1064,38 ha w postaci 10 rezerwatów leśnych i florystycznych⁷.

Walory krajoznawcze przyczyniły się do zlokalizowania na tym terenie atrakcyjnych szlaków turystycznych. Poniżej wskazano istniejące piesze szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe oraz ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne.

Piesze szlaki turystyczne:

1. Szlak krawędziowy Roztocza - znaki czerwone. Uchodzi za najpiękniejszy szlak. Wiedzie od Zwierzynca do Suśca na długości 54 km. Najbardziej atrakcyjne miejsca to: osada leśna Florianka, Górecko Kościelne oraz rezerwat „Czartowe Pole”.
2. Roztoczański szlak centralny - znaki niebieskie. Przecina Roztocze Zachodnie i Środkowe na odcinku 143 km od Szastarki do Betzka.
3. Szlak Roztoczański - znaki żółte. Prowadzi ze Zwierzynca do Bidaczowa w Kotlinie Sandomierskiej (58 km długości).
4. Szlak im. A. Wachniewskiej - znaki zielone. Obwodnica Roztoczańskiego Parku Narodowego o długości 67 km, która prowadzi ze Zwierzynca do Florianki.
5. Szlak łącznikowy (wariant szlaku centralnego) - znaki czarne. Szlak o długości 12 km przechodzi przez najwyższe wzniesienie Roztocza Zachodniego - Dąbrowa 344 m n.p.m. Doskonałe widoki na Puszcę Solską.
6. Szlak partyzancki (czerwony) - prowadzi ze Szperówki do Krynic (53 km). Przecina Park w część północnej od leśniczówki Dębowiec do Wojdy, a następnie do Krasnobrodu.

Ścieżki rowerowe:

1. Trasa rowerowa do Florianki - Rozpoczyna się przy Ośrodku Edukacyjno - Muzealnym Roztoczańskiego Parku Narodowego, prowadzi obok stawów „Echo” i osady leśnej Rybakówka do przejazdu kolejowego. Dalej „Gościńcem Florianieckim” do Florianki potem piaszczystą, leśną drogą do Górecka Starego. Odcinek długości 13 km. Jest to najlepsze miejsce obserwacji koników polskich.
2. Centralny Szlak Rowerowy - odcinek prowadzący od Zwierzynca przez Tereszpól, Górecko Stare, Józefów, Susiec, Betzec, Lubyczę Królewską do Hrebenego. Szlak prezentuje walory przyrodnicze i kulturowe Roztocza.

Ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne:

1. Ścieżka dydaktyczna na Bukową Górę - znaki zielone (długość 2,6 km). Najbardziej popularna ścieżka w Roztoczańskim Parku Narodowym. Możliwość zobaczenia wspaniałych drzewostanów sosnowych, jodłowych i bukowych. Imponujący widok na Roztocze Środkowe.
2. Ścieżka poznawcza na Piaseczną Górę - znaki czerwone (długość 3,2 km). Prowadzi od Stawów „Echo” do zwierzynieckiej starówki. Dobry punkt widokowy.
3. Ścieżka historyczno-przyrodnicza do Wzgórza Polak - znaki czerwone (długość 2,1 km.). Na ścieżce znajduje się punkt widokowy i aleja okazałych buków. Ścieżka rozpoczynająca się na parkingu przy drodze do Biłgoraja prowadzi m.in.: przez bór jodłowy do pomnika powstańców styczniowych w Panasówce oraz znajdującego się tam obelisku upamiętniającego udział w powstaniu Węgrów walczących w oddziale Lelewela Borelowskiego.
4. Ścieżka historyczno-przyrodnicza do Wojdy - znaki czerwone (długość 4 km). Przypomina o wydarzeniach, które miały miejsce na zamojszczyźnie podczas okupacji niemieckiej. Znajduje się tam pomnik J. Dawidenki, który zginął podczas potyczki pod Wojdą.
5. Ścieżka spacerowa po wydmie do stawów „Echo” - znaki niebieskie (długość 1,7 km). Bardzo atrakcyjne dojście do stawów „Echo” wzdłuż strumienia „Świerszcz”.
6. Ścieżka do stawów „Echo” dla niepełnosprawnych (długość 1,2 km).
7. Ścieżka aleją Aleksandry Wachniewskiej - znaki czerwone (0,7 km). Ścieżka ukazuje oś wodną dawnego założenia ogrodowo-pałacowego Zamoyskich.
8. Ścieżka dendrologiczna we Florianie - znaki zielone na terenach przez które prowadzi ścieżka reprezentowanych jest obecnie 66 gatunków drzew i krzewów występujących w lesie powstałym w sposób naturalny po zaprzestaniu hodowli sadzonek.
9. Ścieżka krajobrazowa we Florianie - znaki czerwone (długość 1,2 km). Ścieżka krajobrazowa ukazuje enklawę pól floriańskich z otaczającymi je lasami.

⁷ Roztoczański Park Narodowy, <http://www.roztozczanski.pn.pl/>

Oprócz tego, przez Gminę prowadzi również **Szlak Architektury Drewnianej**. Miasto i gmina Zwierzyniec, mimo wielu przekształceń w strukturze budownictwa, to w dalszym ciągu skarbiec architektury drewnianej. Na ponad 1700 domów w gminie, 750 wykonanych jest z drewna, a więc 42%, czyli niemal co drugi. W samym Zwierzyńcu jest ponad 230 drewnianych budynków, czyli 39% całości, zaś w wioskach 520, a więc 45% ogółu. Największy udział budynków drewnianych w ogóle znajduje się w Guciowie - 71%, najmniej w Wywłoczce - tylko 26%. W liczbach bezwzględnych najwięcej drewnianych chałup pozostało w Turzyńcu (86) najmniej w Bagnie - 29.

Dla rozwoju turystyki rowerowej w gminie Zwierzyniec nie bez znaczenia jest fakt biegnącego przez ten obszar **Centralnego Szlaku Rowerowego Rostocza**, który prowadzi przez najciekawsze miejsca tego regionu. I etap szlaku prowadzi przez teren Rostocza Zachodniego ciągnącego się od Kraśnika po Szczebrzeszyn i Zwierzyniec. Jego długość wynosi 100,6 km. Pod względem technicznym odznacza się on średnim stopniem trudności. Prowadzi w większości drogami asfaltowymi. Szlak bierze początek na wys. 248 m n.p.m., a kończy na 230 m n.p.m. II etap szlaku rozciąga się pomiędzy Zwierzyńcem a Tomaszowem Lubelskim i ma długość 86 km. Poprowadzony jest głównie drogami utwardzonymi, ale zdarzają się również odcinki piaszczyste. III etap prowadzi od przejścia granicznego Hrebenne - Rawa Ruska wiedzie przez Potylicz, Krechów, Iwano Frankowe (dawny Janów) do Brzuchowic - dzielnicy Lwowa. Etap szlaku Hrebenne - Lwów ma długość ok. 80 km. Trasa poprowadzona jest przez malownicze wsie i miasteczka, w większości drogami utwardzonymi i asfaltowymi. Zdarzają się też piaszczyste, śródpolne drogi. Różnice wzniesień na trasie sięgają ok. 100 m. Trasa rowerowa po stronie ukraińskiej nie jest jeszcze oznakowana w terenie, ale działania te są planowane. Szlak, nagrodzony Certyfikatem Turystycznego Produktu Roku przez Polską Organizację Turystyczną, umożliwia wyprawę na polskie i ukraińskie Rostocze, prowadząc przez najcenniejsze przyrodniczo tereny dwóch parków narodowych - Rostoczańskiego - po polskiej stronie granicy i Jaworowskiego - po ukraińskiej stronie granicy.

Do najważniejszych imprez/ ofert turystycznych należą:

- **Ogólnopolski Gwieździsty Rajd Rowerowy „Wzgórze Polak”**. Rajd organizowany jest corocznie we wrześniu. Głównym organizatorem imprezy jest biłgorajski oddział PTTK, Starostwo Powiatowe w Biłgoraju oraz Rostoczański Park Narodowy. Uczestnicy rajdu (wyruszający z różnych kierunków stąd nazwa „rajd gwieździsty”) mają do wyboru jedną z czterech tras rajdu. Główną ideą przyświecającą imprezie jest uczczenie pamięci powstańców styczniowych będących uczestnikami bitwy pod Panasówką. Kolejny - to popularyzacja turystyki rowerowej na Rostoczcu. Impreza ma zasięg regionalny.
- **Wycieczki indywidualne i zorganizowane na Bukową Górę oraz na Floriankę**. Wycieczki mogą być organizowane przez cały rok. Mają one na celu zapoznanie z walorami przyrodniczo-krajobrazowymi rezerwatu Bukowa Góra oraz osady leśnej Florianka. Zgodnie z zasadami zwiedzania grupy powyżej 10 osób zobowiązane są do poruszania się ścieżkami z przewodnikiem posiadającym licencję wystawioną przez Park. Na ścieżkach obowiązują opłaty - karty wstępu. Niektóre ścieżki posiadają przewodniki lub inne materiały dydaktyczne ułatwiające poznanie Parku. Organizatorem jest Rostoczański Park Narodowy. Impreza ma zasięg regionalny.

Na terenie Rostocza znajduje się duża ilość źródeł, każde z nich składa się z wielu wypływów szczelinowatych, które ciągną się na odcinku do kilkudziesięciu metrów. Najliczniejsze źródła występują w dolinie Wieprza. W południowej części gminy znajduje się obszar źródłowy potoku Szum. Na terenie Gminy Zwierzyniec zlokalizowane są ciekłe wodne: Wieprz i Świerszcz. Długość rzeki na obszarze gminy wynosi 18,5 km. Na terenie miasta Zwierzyniec do Wieprza uchodzi Świerszcz, który płynie w dnie Doliny Zwierzynieckiej przez obszar Rostoczańskiego Parku Narodowego. W dolnym biegu strumienia został utworzony staw „Echo”, w Zwierzyńcu przed ujściem Świerszcza do Wieprza potok zasila staw kościelny. Wieprzec jest dopływem Topornicy i odwadnia północno - wschodnią część gminy. W południowej części gminy znajduje się obszar źródłowy potoku Szum.

Na terenie Rostoczańskiego Parku Narodowego znajduje się **kompleks stawów „Echo”** o łącznej powierzchni 39,3 ha. Największy z nich wykorzystywany jest do celów rekreacyjnych. Występują tutaj również Staw Floriański i Czarny Staw. Na terenie Zwierzyńca znajduje się także Staw Kościelny z zabytkowym kościołem, zaś na obrzeżach miasta wybudowano **zbiornik retencyjny „Rudka”**, zasilany wodami Wieprza⁸. Kąpielisko strzeżone są na stawach „Echo” oraz na Rudce.

⁸ Za: Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Zwierzyniec na lata 2007-2015.

3.3.2. ZABYTKI

Historia Zwierzynca związana jest z historią Ordynacji Zamoyskiej i to właśnie dzięki hetmanowi Janowi Zamoyskiemu dziś miasto jest znane z licznych zabytków architektury renesansowej. Do tych najatrakcyjniejszych z pewnością należą obiekty **Zespołu Zarządu Ordynacji Zamoyskiej**, w tym:

- gmach główny, poch. z 2 ćw. XIX w - obecnie szkoła, późnoklasycystyczny murowany, otynkowany, wzniesiony na planie prostokątnym, piętrowy, oś środkowa fasady wyodrębniona pozornym ryzalitem z portykiem toskańskim zwieńczonym trójkątnym szczytem; fasada trzynastoosiowa z otworami okiennymi zwieńczonymi odcinkami gzymsów na parterze i trójkątnymi szczytami na piętrze, dach dwuspadowy z trójkątnymi szczytami nad elewacjami bocznymi; wewnątrz, na osi głównej trzybiegowa, reprezentacyjna klatka schodowa z żeliwnymi elementami dekoracyjnymi;
- budynek boczny, późnoklasycystyczny murowany, otynkowany, wzniesiony na planie prostokątnym. Piętrowy z 2 ćw. XIX w - obecnie internat;
- budynek boczny tzw. „Prażatówka”, murowana, z 1 ćw. XIX w. - obecnie mieszkania; budynek wzniesiony szczytowo do ul. Browarnej; wzniesiony na planie prostokąta, parterowy, częściowo podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym ze szczytami; obiekt późnoklasycystyczny z trzynastoosiowymi dłuższymi elewacjami; układ wnętrza dwutraktowy z wejściami na każdej elewacji;
- oficyna pn., budynek boczny, murowany, z poł. XIX w. - obecnie świetlica i stołówka; budynek usytuowany szczytowo do ul. Browarnej, parterowy, na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony, fasada pół. trzynastoosiowa, elewacja płd. dwunastoosiowa z wejściem głównym, elewacja od ul. Browarnej z ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem, z wejściem na osi; układ wnętrza dwutraktowy, wielodzielny z nowszymi podziałami, w części zach. z korytarzem na osi;
- oficyna zach., murowana, z 1 ćw. XIX w - obecnie internat; usytuowany w płd. - wsch. części zespołu, późnoklasycystyczny, parterowy, na planie prostokąta; od zachodu na osi portyk czterokolumnowy z ryzalitem podtrzymujący fronton; elewacje trzynastoosiowe, z otworami okiennymi w obramieniach profilowanych z naczółkami; układ wnętrza dwutraktowy z wejściami na wszystkich ścianach;
- założenie zieleni z układem wodnym z XVIII w.

Elementem Zespołu Zarządu Ordynacji Zamoyskiej jest również część układu przestrzennego, z XVIII-XIX W, wraz z istniejącą zabudową, zadrzewieniem, wodami, ciągami komunikacyjnymi oraz ukształtowaniem krajobrazu terenu. Obszar ten objęty ochroną konserwatorską stanowi pozostałość dawnej rezydencji Zamoyskich z k. XVI w. Po przeniesieniu do Zwierzynca ok. 1820 r. Zarządu Ordynacji ukształtował się układ przestrzenny komponowany w nawiązaniu do naturalnych warunków fizjograficznych terenu. Zachowany do dziś bez większych zmian układ ten tworzy panoramę Zwierzynca o szczególnych walorach. Jest przykładem przemyślanego planowania przestrzennego założeń pałacowo -parkowych z pocz. XIX w.

W maju 2010 roku pozytywnie rozpatrzono złożony przez Gminę Zwierzyniec wniosek o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej inwestycji na odtworzenie popularnego „Zwierzynczyka” - zabytkowego układu wodno-pałacowego w Zwierzyncu. Projekt znalazł się na pierwszym miejscu listy propozycji, wybranych do dofinansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego. Eksperti oceniający wniosek przyznali mu maksymalną liczbę 100 punktów.

Według wstępnych szacunków jego realizacja ma kosztować prawie 3,5 miliona złotych, z czego około 2,5 miliona miasto otrzyma z Unii Europejskiej. Za te pieniądze samorząd chce uporządkować teren za technikum i udostępnić go turystom. Projekt obejmuje m.in. odtworzenie zbiorników wodnych, wykonanie alejek i mostków oraz oświetlenie „Zwierzynczyka”.

Gmina Zwierzyniec wystąpiła również o środki Unii Europejskiej z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na inwestycję pn. „Rewitalizacja Parku Środowiskowego w Zwierzyncu”. W ramach rewitalizacji parku istniejące alejki zostaną wyłożone kostką, staną dwie drewniane altany, utworzony zostanie amfiteatr. Ukończenie inwestycji planowane jest na koniec czerwca 2010 roku, zaś pozostałe prace mają potrwać do połowy listopada 2010 r.⁹

⁹ Za: Portal Samorządowy, „Pieniądze na Zwierzynczyk”, KB 12-05-2010, <http://www.portalsamorzadowy.pl/fundusze-europejskie/pieniazdze-na-zwierzynczyk,4520.html>

Interesującym układem architektonicznym jest również **Zespół Rezydencji Plenipotenta Ordynacji**, usytuowany na skarpie obok browaru z reprezentacyjnym bocznym podjazdem. Pierwotnie w skład zespołu wchodziły: pałac, domek stróża, stajnia, wozownia, kurnik, studnia, zegar słoneczny, urządzenia gimnastyczne, otoczenie z drzewostanem z końca XIX w. Obecnie zaś Zespół tworzą:

- willa murowana, wzniesiona na planie prostokąta, na wysokim podmurowaniu, elewacje dłuższe pięciosiowe, boczne trzyosiowe; układ wnętrza dwutraktowy z dwiema klatkami schodowymi wielodzielny. Budynek oszalowany z zewnątrz deskami ze snycerką, z kondygnacją podpiwniczoną, z mieszkalnym poddaszem, z zachowanym wystrojem, wewnątrz (gzymsy, kominki), wzniesiona w latach 1889-90. Obecnie jest siedzibą Dyrekcji Roztoczańskiego Parku Narodowego;
- wozownia, murowany z kamienia, parterowy, przekryty dachem dwuspadowym z lukarnami, z końca XIX w.;
- budynek studni, drewniany z końca XIX w.;
- zegar słoneczny.

Niezwykle ciekawym obiektem zabytkowym jest **browar**, murowany wybudowany w 1806 roku. Bryła głównego budynku założona jest na planie podkowy z asymetrycznym budynkiem suszarni słoju, z kominem. Obiekt trzykondygnacyjny, boniowany, otynkowany, nakryty dachem dwuspadowym o pokryciu blachą. Otwory okienne zakończone półkoliście, na ostatniej kondygnacji z opaskami. Wewnątrz mieszczą się urządzenia warzelni, suszarni słoju, fermentownia, słodownia, magazyny i urządzenia towarzyszące. Za budynkiem głównym znajduje się kotłownia, budynki warsztatowe i towarzyszące. Jednym z elementów browaru jest także portiernia browaru, murowana pochodząca z 2 ćw. XIX w., w której obecnie znajduje się sklep, w którym można zaopatrzyć się w piwo. Do niedawna w browarze produkowano m.in. piwo „Zwierzyniec”, jednakże w wyniku przeniesienia prac wytwórczych przez dzierżawcę obiektu do Lublina - produkcji zaprzestano. Obecnie trwają rozmowy pomiędzy producentem piwa a władzami samorządowymi, których efektem ma być wprowadzenie na teren obiektu nowego inwestora i wznowienie produkcji lokalnego piwa.

Najstarszym obiektem zabytkowym, jednocześnie będącym największą atrakcją Zwierzynca jest **Kościół filialny p.w. Św. Jana Nepomucena**. Kościół został wzniesiony w latach 1741- 47 według projektu Columbaniego, murowany z mansardowym dachem i z wyposażeniem wnętrza, położony na wyspie z dojściem przez most. Kościół wzniesiony z fundacji Tomasza i Teresy z Michowskich Zamoyskich, początkowo używany jako kaplica z czasem powiększony o boczne skrzydła. O szczególnych wartościach zabytkowych kościoła decyduje późnobarokowa architektura oraz XVIII-wieczne polichromie Łukasza Smuglewicza. **Kościółek „na wodzie”** systematycznie jest odnawiany i dzięki malowniczemu położeniu jest miejscem, w którym udzielane są śluby nie tylko narzeczonym parom z parafii, ale także z innych obszarów kraju. Wyjątkowym wydarzeniem są także procesje „na wodzie” z udziałem wysokich dostojników kościelnych.

Nieopodal kościółka znajduje się drewniana dzwonnica wieżowa wzniesiona w 1 ćw. XX w.

Wśród zwierzynieckich zabytków warto wymienić również:

- **Regionalny Bank Genów**, budynek murowany - drewniany z 1896 r., obiekt piętrowy, murowany z cegły i kamienia, nietynkowany, z dekoracją ceglana, wzniesiony na rzucie prostokąta, elewacje zwieńczone trójkątnymi szczytami, nakryty dachem dwuspadowym o konstrukcji stolcowej, podbitym blachą; elewacje wsch. i zach. pięciosiowe ujęte narożnymi lizenami ceglanymi, kondygnacje oddzielone schodkowym fryzem ceglanym, wewnątrz znajdują się urządzenia wyluszczeni nasion szyszek leśnych i regionalny bank genów;
- **dwa cmentarze**: (1) grzebalny - najstarsza część pochodzi z XIX w. (2) żydowski - nieczynny z pierwszej połowy XIX w.

Warto jeszcze wspomnieć o części Zwierzynca, zwanej **Borkiem**, która została wybudowana w krótkim czasie na przełomie lat 20 i 30 XX wieku. Do dziś przetrwało 71 starych drewnianych domów, położonych przy 6 ulicach. Najbardziej intrygującą z nich jest ulica Wąska, przy której ciągle jeszcze obecne są klimaty dwudziestolecia międzywojennego. Drugie duże zgrupowania architektury drewnianej to ulica Rudka, gdzie zachowało się 66 starych chatup. Ogółem w Zwierzyncu znajduje się 234 starych, najczęściej przedwojennych domów, wykonanych z drewna. Przed 1944 roku było ich znacznie więcej, jednak w czasie tzw. wyzwalania sporo budynków

drewnianych sponęto, zwłaszcza w okolicach Rynku i ul. Partyzantów. Niemal w całości sponęta żydowska dzielnica, zwana Palestyną¹⁰.

Interesujące obiekty zabytkowe znajdują się również na terenie wsi, gdzie można zobaczyć:

- dawną cerkiew z 1913 roku w Topólczy,
- sieć wąwozów lessowych w okolicy Turzyńca i Topólczy,
- przypominające żywe skanseny z roztoczańską tradycyjną zabudową wsi Turzyniec i Topólcza,
- dawny dwór w Obroczy (obecnie szkoła),
- kaplicę i cmentarz ofiar **pacyfikacji w Sochach**. Z miejscem tym wiąże się dramatyczne wydarzenie. W ostatnich dniach maja 1943 roku dwaj niemieccy żandarmi, przebrani za partyzantów, próbowali kupić broń. Swoje zadanie wykonali, ale w pobliskim Józefowie zostali rozpoznani przez żołnierzy Armii Krajowej. Partyzantom udało się zlikwidować tylko jednego z prowokatorów, drugi uciekł. W odwecie niemieckie wojska zniszczyły wieś Sochy i wymordowały około 200 osób. Do dokonania mordu wykorzystano nie tylko karabiny maszynowe, ale również samoloty. Według świadków zbrodni, we wsi ocalał tylko 1 dom, reszta została spalona lub zburzona. Do czasu odbudowy ocalali mieszkańcy żyli w piwnicach i budynkach gospodarczych. Podczas ekshumacji zidentyfikowano 88 mężczyzn, 52 kobiety i 45 dzieci¹¹. Obok Oradour-sur-Glane we Francji, Mazinote we Włoszech i Lidice w Czechach, Sochy są uznawane za jedną z 4 miejscowości w Europie najbardziej poszkodowanych podczas II wojny światowej.

3.3.3. INNE ATRAKCJE

Na terenie Gminy znajdują się dwa muzea i trzy placówki muzealne.

- Na terenie RPN od 1994 roku funkcjonuje **Ośrodek Edukacyjno-Muzealny Roztoczańskiego Parku Narodowego**, który stanowi swoistą „bramę” do Parku. Przy obiekcie początek biorą ścieżki poznawcze i trasa rowerowa, przechodzą tędy szlaki turystyczne. W ośrodku funkcjonują: punkt informacji turystycznej oraz biblioteka RPN z czytelnią. Na bogatą ofertę placówki składają się również: wystawy, filmy, wykłady, prelekcje oraz zajęcia edukacyjne. Ośrodek udostępniania także pomieszczenia na sympozja, konferencje, seminaria i zjazdy. Według danych uzyskanych z Roztoczańskiego Parku Narodowego w ciągu 15 lat funkcjonowania ośrodka zorganizowane zostało 158 wystaw, które odwiedziło ok. 447 tys. osób.
- We wsi Guciów znajduje się **Muzeum Etnograficzno-Przyrodnicze**, które składa się z: drewnianej chaty z XIX w., drewnianej stodoły z 3 ćw. XIX w. i drewnianej obory z poddachem z XIX w. W obiektach obejrzyć można ekspozycję etnograficzną i geologiczną. Oprócz tego w jednym z budynków jest restauracja serwująca regionalne przysmaki.
- We Florianie znajduje się **Izba Leśna**, która powstała w oparciu o zabudowania leśniczówki z 1830 r. Celem utworzenia izby było zapoznanie z gospodarką rolną i leśną prowadzoną w latach 30 XX w. Przedstawiona w izbie wystawa ma charakter stałej ekspozycji ukazującej wygląd leśniczówki, będącej stanem na 1938 r. Według szacunków Roztoczańskiego Parku Narodowego wystawę odwiedza rocznie ok. 2000 osób.
- W Topulczy znajduje się **Izba Pamięci** utworzona w 2005 r. w wyniku wyremontowania części dawnego spichlerza wchodzącego w skład budynków gospodarczych parafii. W pomieszczeniu zorganizowano stałą ekspozycję sprzętów i narzędzi wykorzystywanych w gospodarstwach domowych np. dawne żelazka, maselniczki, czy narzędzia wykorzystywane w stolarstwie, kowalstwie i ciesielstwie. Izba odwiedzana jest rocznie przez ok. 500 osób.
- Na terenie miasta Zwierzyniec zlokalizowana jest **Zwierzyniecka Izba Muzealna**. Izbę odtworzono w 2001 r. na bazie pierwszej Izby Muzealnej z 1987 r. zniszczonej w wyniku pożaru. W Izbie znajduje się jedna stała ekspozycja gromadząca pamiątki związane ze Zwierzyncem i okolicą. Przedmiotem ekspozycji są zbiory etnograficzne, gromadzące sprzęty gospodarstwa domowego oraz urządzenia rolnicze. W gablotach izby umieszczone są również stare banknoty i monety, a także militaria, hełmy, czy nawet oryginalne instrumenty muzyczne. Ogólna liczba eksponatów zgromadzonych w Izbie wynosi 331 szt. Odwiedzana jest rocznie przez ok. 500 osób, w tym ok. 300 osób młodzieży szkolnej.

Elementem wyróżniającym Zwierzyniec na tle innych miejsc jest fakt, że na jej terenie zlokalizowana jest **rekordowa ilość 35 pomników i tablic pamiątkowych**. Do najciekawszych i najbardziej oryginalnych zaliczyć należy:

¹⁰ Źródło: Urząd Miejski w Zwierzyncu, <http://www.zwierzyniec.info.pl/>

¹¹ Ibidem.

- jedyny w Polsce pomnik szarańczy z 1711 roku,
- tzw. Pomnik psa Marysienki Sobieskiej na wyspie Stawu Kościelnego,
- pomnik oko opatrności,
- pomnik poświęcony węgierskim ochotnikom Powstania Styczniowego,
- pomnik ku czci poległych leśników, żołnierzy Armii Krajowej oraz Batalionom Chłopskim,
- tablica poświęcona jeńcom francuskim.

3.4. OFERTA KULTURALNA

Działalność kulturalną organizuje i koordynuje **Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji w Zwierzyncu**. Działalność Zwierzynieckiego Ośrodka Kultury i Rekreacji koncentruje się na dwóch obszarach tematycznych: kulturze i turystyce. W zakresie kultury prowadzone są: kółko plastyczne; nauka śpiewu, nauka gry na instrumentach, kółko szachowe. Ośrodek organizuje konkursy tematyczne, tj. Wielkanocny Konkurs Plastyczny (marzec) na najpiękniejszy stroik Wielkanocny, malowanie pisanek i ozdabianie ich w różnych technikach plastycznych oraz konkurs na najładniejszą Szopkę Bożonarodzeniową (grudzień).

Przy Zwierzynieckim Ośrodku Kultury i Rekreacji działają: Zwierzyniecka Kapela Ludowa, Klub Plastyka Amatora, Teatr Ludowy w Topólczy, zespół śpiewaczy „Roztoczanki” z Soch, Młodzieżowa Orkiestra Dęta, Klub Seniora, zespoły młodzieżowe.

Przez Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji organizowane są stałe imprezy kulturalne:

- **Dni Zwierzynca** (czerwiec) - przedsięwzięcie, organizowane od 1983 r. jest okazją do promowania zasobów przyrodniczych i kulturalnych Miasta Zwierzyniec, organizowane są plenery malarskie, festiwale piosenki, występy artystyczne, imprezy sportowe, zabawy i konkursy dla dzieci, koncerty zespołów muzycznych, itd.;
- **Zamojskie Dni Folkloru** (lipiec) - impreza promująca zespoły ludowe z całego powiatu zamojskiego wśród turystów, wypoczywających na Roztoczu, organizowane od 1984 r. Imprezie towarzyszą kiermasze sztuki ludowej Zamojszczyzny;
- **Roztocze Country** (lipiec/ sierpień) - rozpoczęta w 1993 r. impreza gości czołówkę polskich zespołów country, jest okazją do promocji muzyki country, ale także Zwierzynca i całego Roztocza;
- **Letnia Akademia Filmowa** (sierpień) - festiwal filmowy organizowany od 2000 roku, rokrocznie gromadzi amatorów kina, jest związany z ruchem dyskusyjnych klubów filmowych, (m.in. poprzez osoby organizatorów i uczestników) będąc jednocześnie otwartym na osoby spoza tego ruchu. Wydarzenie na stałe wpisało się nie tylko w historię Zwierzynca, ale także jest istotnym miejscem na mapie festiwali filmowych nie tylko w Polsce, ale również zagranicą. Przedsięwzięcie umożliwia poznanie repertuaru światowego kina z najwyższej półki, a także uczestnictwo w wykładach, spotkaniach dyskusyjnych, czy warsztatach krytyki filmowej;
- **Lubelskie Spotkanie z Tradycją i Kulturą Łowiecką** (sierpień) - impreza ma na celu popularyzację i promocję łowiectwa oraz kuchni myśliwskiej. Na imprezę składają się: konkurs kulinarny „Myśliwskie Smaki Lubelszczyzny”, pokaz przygotowania potraw z dziczyzny, a także konkursy skubania ptactwa łownego na czas oraz gawęd i dowcipów związanych z łowiectwem. Imprezie towarzyszą występy zespołów muzyki myśliwskiej i kapel lokalnych. Na program składają się także: pokaz psów myśliwskich, kiermasz produktów z dziczyzny, wystawa trofeów łowieckich, pogadanki i konkursy wiedzy o tematyce przyrodniczej i łowieckiej czy przejażdżki bryczką dla dzieci. Impreza organizowana jest z lokalnym oddziałem Polskiego Związku Łowieckiego.

Dodatkowo w okresie od kwietnia do czerwca oraz od października do grudnia odbywają się projekcje filmowe w ramach **Dyskusyjnego Klubu Filmowego**. Ośrodek urządza również wystawy plastyczne, szkolenia, konferencje, narady i imprezy np. recitale piosenkarzy. W ramach turystyki Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji udziela pełnej informacji turystycznej poprzez punkt „IT”, zapewnia wyżywienie w jadalni oraz organizuje pobyt zorganizowanych grup turystycznych.

W Zwierzyncu odbywa się także **Roztoczański Przegląd Młodzieżowych Orkiestr Dętych**. W czerwcu 2010 roku będzie miała miejsce już jego szósta edycja, w ramach której do Zwierzynca ma przyjechać aż 12 zespołów czyli około 350 muzyków. Będą wśród nich nie tylko młodzi artyści z Polski, ale również z Białorusi i Węgier. W dotychczasowej historii przeglądu tylko raz uczestniczyła w nim orkiestra zagraniczna - z Grodna na Białorusi. Impreza z roku na rok gromadzi

coraz więcej orkiestr i swym zasięgiem zatacza coraz większe kręgi. Wyjątkowy bowiem jest fakt, że przegląd dotyczy orkiestr złożonych z młodzieży, która gra muzykę patriotyczną i religijną, ale także jazz i swing.

Wydarzeniem artystycznym, na stałe wpisanym w kalendarium imprez kulturalnych jest **Roztoczański Plener Rzeźbiarski w Topólczy** (maj/wrzesień). Organizatorem imprezy jest Parafia Rzymsko-katolicka p.w. Św. Izydora w Topólczy, Urząd Miejski w Zwierzyńcu oraz Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji. Imprezie towarzyszą spotkania z ciekawymi ludźmi i spektakle teatralne. Przedsięwzięcie gości artystów ze stowarzyszenia twórców ludowych, artystów nie zrzeszonych, profesjonalnych rzeźbiarzy i uczniów szkół plastycznych. Odwiedzający wystawę oprócz obejrzenia prac mają możliwość sprawdzenia swoich umiejętności rzeźbiarskich podczas przeprowadzanych tam warsztatów.

Wśród innych wydarzeń można też wspomnieć o imprezach religijnych. W styczniu Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji organizuje **Gminny Przegląd Kolęd i Pastoralek**. Impreza ma na celu zachowanie tradycji śpiewania kolęd i pastorałek poprzez ich rozpowszechnianie, szczególnie wśród dzieci i młodzieży.

W grudniu odbywają się **spotkania opłatkowe**. Są to imprezy organizowane przez działające w gminie jednostki organizacyjne. Spotkania mają na celu kultywowanie tradycji dzielenia się opłatkiem. We wrześniu organizowane są Dożynki Gminno-Parafialne, święto plonów będące podsumowaniem żniwnego trudu rolnika, podtrzymujące tradycje obrzędowe. Podczas święta ma miejsce prezentacja i konkurs wieńców dożynkowych oraz występy zespołów ludowych. Impreza ma charakter lokalny.

Każdego roku w styczniu, jak w wielu innych miastach i wsiach w Polsce odbywa się **Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy**, która jest imprezą charytatywną, z której dochód przeznaczony jest na zakup sprzętu i sfinansowanie badań ratujących zdrowie i życie dzieci w szpitalach na Lubelszczyźnie. W trakcie imprezy organizowana jest loteria fantowa oraz charytatywny koncert z udziałem m.in.: zespołów ludowych i grup młodzieżowych, orkiestr, kapel i solistów ze Zwierzynieckiego Ośrodka Kultury i Rekreacji.

W tym samym miesiącu ma miejsce **Rocznica Powstania Styczniowego**, w ramach której odbywają się uroczystości upamiętniające wybuch powstania styczniowego. Uroczystości obejmują Mszę świętą w intencji Ojczyzny celebrowaną w Kościele Garnizonowym 9 p.p. Armii Krajowej w Zwierzyńcu, a następnie przemarsz uczestników w towarzystwie orkiestry wojskowej pod Pomnik Powstańców przy ulicy Biłgorajskiej, gdzie po oficjalnych wystąpieniach i apelu poległych składane są wieńce i wiązanki kwiatów.

3.5. OFERTA SPORTOWA

W ramach imprez sportowych na terenie gminy Zwierzyniec organizowane są następujące wydarzenia:

- Liga Piłki Nożnej A klasy (juniorów, seniorów i trampkarzy). Rozgrywki mają miejsce w rundzie wiosennej i jesiennej, organizatorem imprezy jest Klub Sportowy „Sokół” w Zwierzyńcu;
- Liga Tenisa Stołowego (jesień), organizatorem jest Klub Sportowy „Sokół” w Zwierzyńcu;
- Bieg Pokoju Pamięci Dzieci Zamojszczyzny (Zamość - Zwierzyniec - Krasnobród) (sierpień/wrzesień). Współorganizatorami imprezy są: Klub Sportowy „Sokół” w Zwierzyńcu i Urząd Miejski w Zwierzyńcu. Ideą biegu jest upamiętnienie rocznicy wysiedleń Dzieci Zamojszczyzny. W biegu biorą udział przede wszystkim amatorzy, którzy chcą w ten sposób uczcić pamięć zamordowanych dzieci;
- Piłkarska Kadra Czeka (kwiecień/maj), współorganizatorem imprezy są: Klub Sportowy „Sokół” w Zwierzyńcu, Parafialno-Uczniowski Klub Sportowy przy Gimnazjum Publicznym w Zwierzyńcu, Uczniowski Klub Sportowy „Jutrzenka” przy Szkole Podstawowej w Zwierzyńcu;
- Powiatowe i Wojewódzkie Igrzyska Ludowych Zespołów Sportowych (lipiec), współorganizatorem imprezy są: Klub Sportowy „Sokół” w Zwierzyńcu, Parafialno-Uczniowski Klub Sportowy przy Gimnazjum Publicznym w Zwierzyńcu, Uczniowski Klub Sportowy „Jutrzenka” przy Szkole Podstawowej w Zwierzyńcu;
- Turniej Tenisa Stołowego, Turniej Szachowy, Turniej Siatkarski, Turniej Piłki Ręcznej, imprezy organizowane są przez cały rok. Współorganizatorami są: Klub Sportowy „Sokół” w Zwierzyńcu, Parafialno-Uczniowski Klub Sportowy przy Gimnazjum Publicznym w Zwierzyńcu, Uczniowski Klub Sportowy „Jutrzenka” przy Szkole Podstawowej w Zwierzyńcu.

Walory krajobrazowe umożliwiają wypoczynek aktywny. Funkcjonują tu wypożyczalnie rowerów (4), wypożyczalnia sprzętu wodnego umożliwiająca uprawianie sportów wodnych nad zalewem w Rudce. Funkcjonują również trzy firmy zajmujące się organizacją spływów kajakowych po rzece Wieprz i Tanew. Amatorzy jazdy konnej mogą odbywać przejażdżki konne, a ci, którzy wolą bezpieczniejszy odpoczynek mogą skorzystać z przejażdżek bryczką lub saniami.

Bardzo ważną, z punktu widzenia rozwoju sportu na terenie Gminy jest budowa **zespołu sportowo - rekreacyjnego w Parku Środowiskowym**, na którego realizację Samorząd pozyskał pieniądze ze źródeł zewnętrznych. Ponad połowę kosztów inwestycji Miasto pokryło ze środków unijnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dzięki temu w czerwcu 2010 roku oddano do użytku boisko wielofunkcyjne z nawierzchnią poliuretanową o łącznej powierzchni prawie 650 m² do gry w tenisa ziemnego, koszykówkę i siatkówkę. Urządzono skatepark, który zajął ponad 350 m², plac zabaw dla dzieci, ustawiono przyrządy do ćwiczeń siłowych oraz wykonano ciągi komunikacyjne i ogrodzenie zewnętrzne zespołu sportowo-rekreacyjnego¹².

Na koniec października 2010 roku planowane jest również oddanie do użytku **kompleksu sportowego pn. „Moje Boisko - Orlik 2012”**. W ramach inwestycji powstanie boisko do gry w piłkę nożną i boisko do gry w piłkę ręczną, koszykówkę i siatkówkę. Zbudowany zostanie również budynek sanitarno-szatniowy. Kompleks zostanie oświetlony i ogrodzony.

3.6. AUDYT W KONTEKŚCIE WSPÓŁPRACY GMINY ZWIERZYNIEC Z GMINĄ NAROL

Gmina Narol (powiat lubaczowski) leży w północno-wschodniej części województwa podkarpackiego i obejmuje niewielkie fragmenty makroregionów Kotliny Sandomierska i Rostocze. Pod względem hydrograficznym obszar gminy mieści się w dorzeczu Tanwi (doptyw Sanu) i Wirowej (doptyw Tanwi), należącym do zlewiska Bałtyku. Od północnego-wschodu graniczy z gminą Lubycza Królewska i Bełżec, od północy z terenem gminy Susiec - wszystkie te jednostki samorządowe należą do powiatu tomaszowskiego. Zachodnie krańce gminy stykają się z gminą Obsza leżącą w powiecie biłgorajskim. Powierzchnia gminy wynosi 203,4 km² i pod względem obszaru plasuje się na drugiej pozycji w powiecie lubaczowskim, po gminie Cieszanów. Liczba mieszkańców w 2008 roku wynosiła 8 385.

Terytorium gminy Narol, mimo niewielkiej powierzchni cechuje duża różnorodność fizycznogeograficzna, w tym m.in. leży na terenie makroregionu Rostocze oraz mezoregionów: Rostocza Wschodniego i Rostocza Zachodniego. Przez Rostocze przebiega dział wodny między Bugiem, Wieprzem i Sanem. Leżące na terenie gminy Narol najwyższe wzniesienie polskiego Rostocza jest jednym ze wzgórz, które rozdzielają dorzecza Bugu i Sanu.

Na terenie gminy Narol znajdują się dwa parki krajobrazowe: Południworostoczański Park Krajobrazowy oraz Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, a także trzy rezerваты: „Las Bukowy”, „Źródła Tanwi” oraz „Minokąt”. Znajdują się także trzy ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne:

- ścieżka „Bukowy Las”, usytuowana jest na terenie rezerwatu „Las Bukowy” pod Narolem, położonego w obrębie Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej;
- ścieżka „Kobyle Jezioro”, prowadzi przez torfowiskowy rezerwat „Źródła Tanwi” położonym w Południworostoczańskim Parku Krajobrazowym na gruntach Nadleśnictwa Narol, Leśnictwa Złomy;
- ścieżka „Źródła Tanwi” zlokalizowana jest w Południworostoczańskim Parku Krajobrazowym.

Przez gminę Narol przebiega również sześć tras rowerowych, ich łączna długość wynosi prawie 110 km.

Działają tu dwie instytucje kultury: Miejsko Gminna Biblioteka Publiczna w Narolu oraz Gminny Ośrodek Kultury w Narolu, przy którym od listopada 2008 roku działa Narolskie Centrum Informacji (NCI) Celem powstania oraz działalności NCI jest zbieranie, redagowanie oraz publikowanie materiałów z życia codziennego mieszkańców Gminy Narol na potrzeby informacji i promocji. Analiza źródeł internetowych wykazała, że obie instytucje - zarówno Biblioteka jak i Ośrodek Kultury - kładą nacisk na realizację działań edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. W Ośrodku działa m.in. Zespół Wokalny „Sonata”, Zespół Tańca Towarzyskiego „Trzy po Trzy”, Zespół „Maebó” i sekcja tenisa stołowego „Orzeł”.

¹² Źródło: Informacyjna Agencja Samorządowa. Portal Regionalny, IAS Lubelskie, <http://iaslubelskie.pl/>

Baza kulturalna jest uboga, brakuje obiektów wystawowych¹³, dzięki którym Narol mógłby zyskać atrakcję turystyczną w postaci muzeum unikatowych map z okresu potopu szwedzkiego¹⁴. Warto jednak dodać, że obecnie powstaje centrum koncertowo - wystawiennicze w cerkwi w Narolu, w której będą organizowane wystawy i koncerty muzyczne.

W gminie Narol istnieje wiele obiektów o wartości kulturowej i zabytkowej. Znajdują się tutaj przede wszystkim wsie o charakterystycznym drewnianym budownictwie. Zachowało się również wiele interesujących kamiennych kapliczek, krzyży przydrożnych, starych cmentarzy, czy szczególnie cennych cerkwi, będących świadectwem przedwojennej wielokulturowości tego terenu. Na terenie gminy znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków. Należą do nich:

1. cerkiew na Woli Wielkiej,
2. cerkiew w Narolu,
3. cerkiew w Łówczy,
4. kościół w Lipsku,
5. kościół w Narolu,
6. kościół w Płazowie,
7. pałac Łosiów w Narolu,
8. pałac w Rudzie Różanieckiej,
9. ratusz w Narolu.

Warto także zwiedzić pamiątki świetności minionych lat, a mianowicie: pałace, dwory wraz z przylegającymi do nich parkami (Narol, Róża Różaniecka).

Niewątpliwą atrakcją gminy jest Pałac Łosiów w Narolu, który jest realizacją estetycznych marzeń konesera sztuk wszelakich i kolekcjonera generała Feliksa Antoniego Łosia, do rozbiorów wojewody pomorskiego, a zaraz po nich wielkiego kuchmistrza koronnego i szambelana cesarza Józefa II. Pałac, wraz z klasycystycznym założeniem parkowym - XVIII-wiecznym arboretum obecnie jest w rękach fundacji Pro Academia Narolense, której celem jest odbudowa XVIII-wiecznego zespołu pałacowo - parkowego w Narolu i utworzenie w nim Międzynarodowego Centrum Szkoleniowo-Artystycznego, kontynuującego tradycje Akademii Narolskiej Feliksa Antoniego hr. Łosia.

Fundacja Akademii Narolskiej rozwinęła szeroką działalność w zakresie edukacji kulturalnej i promocji twórczości, inicjuje i wspiera przedsięwzięcia służące integracji i edukacji uzdolnionej artystycznie młodzieży, działa na rzecz ochrony dziedzictwa przeszłości i zabytków kultury, organizuje liczne spotkania problemowe, wykłady, kursy mistrzowskie, plenery malarskie i inne międzynarodowe imprezy kulturalne: cykl koncertów muzyki klasycznej „Narolskie Spotkania”, Warsztaty Muzyki Dawnej, Cesarsko-Królewski Jarmark Galicyjski, Festiwal NAROLARTE. Gośćmi wykładów, koncertów i innych imprez organizowanych przez Fundację byli m.in: wielokrotnie Konstanty Andrzej Kulka, Marek Drewnowski, Jerzy Duda-Gracz, Olga Pasiecznik, Paweł Szymański, Tytus Wojnowicz, Patrycja Piekutowska, Schola Teatru Węgajty, Bohdan Pocij, Bohdan Cywiński, Marek Karp, prof. Paweł Śpiewak, prof. Henryk Gmiterek, Zbigniew Najder, Krzysztof Zanussi, Stanisław Sojka, Anna Maria Jopek i wielu innych¹⁵.

Na obszarze gminy zlokalizowanych jest 18 obiektów noclegowych (gospodarstw agroturystycznych), które dysponują 55 miejscami. Działa tu 5 obiektów gastronomicznych. W 2008 roku udzielono jedynie 2 144 noclegów.

Wyniki audytu oraz analizy wskaźnikowej, której efekty przedstawiono w następnym rozdziale wskazują, że **największym potencjalnym obszarem rozwoju współpracy pomiędzy Zwierzyniec a Narolem jest Roztocze**. Obydwie gminy położone są na terenie tego makroregionu i ta wspólna cecha daje płaszczyznę do budowania obszarów kooperacji i promocji zarówno Narola jak i Zwierzynca, a przede wszystkim samego Roztocza.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy należy powiedzieć, że Narol dysponuje ubogą infrastrukturą noclegowo-gastronomiczną, a także infrastrukturą przeznaczoną na działalność kulturalną. Potencjał do rozwoju w tym obszarze jest jednak coraz większy, bowiem w trakcie realizacji jest centrum koncertowo- wystawiennicze w cerkwi w Narolu, ponadto niewątpliwie dużą aktywności i sprawnością organizacyjną wykazuje się Fundacja Akademii Narolskiej. Do czasu kiedy gmina Narol zwiększy potencjał infrastrukturalny w zakresie gastronomii, bazy noclegowej

¹³ Jedynym tego typu obiektem jest Izba Pamięci w Lipsku.

¹⁴ Mapy znajdują się w prywatnych zbiorach Źródło: Urząd Miasta i Gminy Narol.

¹⁵ Źródło: Fundacja Pro Academia Narolense, <http://www.narol.free.ngo.pl/akademia.htm>.

i kulturalnej zadania w tym zakresie może pełnić gmina Zwierzyniec, a w nieco bardziej odległej perspektywie czasowej mogą one ulec podziałowi pomiędzy obydwie gminy.

3.7. ANALIZA WSKAŹNIKOWA ATRAKCYJNOŚCI I POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO

Jednym z produktów badawczych, którego autorem jest Public Profits jest narzędzie do analizy potencjału turystycznego jednostki samorządu terytorialnego. Narzędzie to zostało wykorzystane do przeprowadzenia diagnozy atrakcyjności i potencjału turystycznego gminy Zwierzyniec i stanowi ono podstawę przedstawienia jej walorów w niniejszym opracowaniu.

Metoda ta - **zmodyfikowana metoda punktowa (standaryzacji cech)** - polega na skonstruowaniu zestawu wskaźników określających rzeczywistą pozycję turystyczną gminy Zwierzyniec na tle konkurencji. Wskaźniki budowane są w oparciu o dane statystyczne - na poszczególne wskaźniki składają się określone zakresy danych będące ze sobą powiązane. Wskaźniki oparte są o dane wykorzystywane w analizie danych wtórnych, dla których źródłem jest Główny Urząd Statystyczny (Bank Danych Regionalnych) oraz inne dostępne źródła.

Wybór gmin został dokonany w oparciu o kryterium:

- bliskości do Zwierzyńca (pierścień wokół gminy Zwierzyniec i w kierunku gminy partnerskiej - Narol).
- zbliżone walory przyrodnicze i turystyczne (Roztocze Środkowe)
- zbliżona wielkość poszczególnych gmin;
- położenie w województwie lubelskim.
- wyjątkiem jest Gmina Narol, która jako jedyna leżąca poza obszarem województwa lubelskiego stanowi przedmiot analizy z tego względu, iż jest gminą partnerską Zwierzyńca w projekcie unijnym, którego celem jest uczynienie z obydwu liderami w rozwoju kultury i turystyki Roztocza.

Poniższa mapa prezentuje obszar analizy wskaźnikowej, której celem była ocena atrakcyjności i potencjału turystycznego gminy Zwierzyniec na tle innych, potencjalnych konkurentów.

Mapa 1. Mapa gmin poddanych analizie atrakcyjności i potencjału turystycznego.

Źródło: opracowanie własne.

3.7.1. BUDOWA WSKAŹNIKÓW

WSKAŹNIK INFRASTRUKTURY NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNEJ

- Miejsca noclegowe w obiektach zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Obiekty zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Placówki gastronomiczne wg rodzajów obiektów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców

WSKAŹNIK POPYTU NA USŁUGI TURYSTYCZNE

- Liczba turystów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Udzielone noclegi ogółem I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Korzystający z noclegów ogółem I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Odsetek wykorzystania miejsc noclegowych

WSKAŹNIK ZNACZENIA TURYSTYKI, OCHRONY ZABYTKÓW I ŚRODOWISKA NATURALNEGO W POLITYCE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

- Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w odniesieniu do wydatków z budżetu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Wydatki na kulturę fizyczną i sport w odniesieniu do wydatków z budżetu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Wydatki na turystykę w odniesieniu do wydatków z budżetu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców

WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI KULTURALNEJ, KULTUROWEJ I SAKRALNEJ

- Obiekty działalności wystawienniczej oraz domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Muzea łącznie z oddziałami
- Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice - imprezy w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Zabytki wpisane do rejestru zabytków w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Zabytki sakralne o znaczeniu ponadlokalnym - sanktuaria, obiekty pielgrzymkowe

WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI KRAJOZNAWCZEJ I STANU ŚRODOWISKA NATURALNEGO

- Powierzchnia gruntów leśnych w przeliczeniu na km²
- Emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych
- Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności
- Obszary prawnie chronione w przeliczeniu na km²
- Kąpieliska i szlaki wodne w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców
- Pomniki przyrody w przeliczeniu na km²
- Liczba i długość szlaków turystycznych oraz ścieżek rowerowych w przeliczeniu na km²

WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI BIZNESOWEJ

- Obiekty hotelowe
- Centra konferencyjne i biznesowe

WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI ZDROWOTNEJ

- Uzdrowiska, prewatoria, i sanatoria oraz pól-sanatoria i szpitale uzdrowiskowe

Wszystkie wskaźniki są skonstruowane w taki sposób, że liczba 100 oznacza umowny środek skali, a więc średni wynik dla wszystkich gmin/miast objętych badaniem. Progresja (powyżej 100) i regresja (poniżej 100) wartości wskaźnika określana będzie na podstawie procentowego odchylenia - w górę lub w dół - mierzonej cechy od (określanego dla każdego wskaźnika oddzielnie) umownego środka skali. Zbiórny wskaźnik skonstruowany jest na zasadzie agregacji wskaźników

szczegółowych. W praktyce oznacza to, że wartości przyjmowane przez poszczególne wskaźniki szczegółowe są sumowane, a następnie dzielone przez ich liczbę (średnia arytmetyczna).

3.7.2. WYNIKI ANALIZY

Tabela 3. przedstawia wyniki analizy wskaźnikowej określającej atrakcyjność i potencjał turystyczny Gminy Zwierzyniec na tle innych gmin sąsiadujących oraz miasta Zamość. W tabeli przedstawiono wyniki cząstkowe dla poszczególnych wskaźników oraz - w ostatniej kolumnie - wyniki zbiorcze.

Tabela 3. Analiza porównawcza atrakcyjności i potencjału turystycznego gmin.

	Wskaźnik atrakcyjności turystyki biznesowej	Wskaźnik atrakcyjności turystyki krajoznawczej i stanu środowiska naturalnego	Wskaźnik atrakcyjności turystyki kulturalnej, kulturowej i sakralnej	Wskaźnik atrakcyjności turystyki, ochrony zabytków i środowiska naturalnego w polityce JST	Wskaźnik popytu na usługi turystyczne	Wskaźnik infrastruktury noclegowo-gastronomicznej	Wskaźnik atrakcyjności turystyki zdrowotnej	Zbiorczy Wskaźnik Atrakcyjności i Potencjału Turystycznego
Józefów	120,75	23,60	93,50	66,05	105,24	29,63	0,00	62,68
Krasnobród	264,35	259,41	41,25	185,75	105,43	107,41	100,00	151,94
Narol	45,43	15,27	56,33	60,43	135,15	14,81	0,00	46,78
Susiec	155,45	44,57	64,88	54,35	110,65	44,44	0,00	67,76
Szczebrzeszyn	39,87	21,77	102,23	21,94	68,61	14,81	0,00	38,46
Zamość gmina	29,73	85,70	98,12	14,36	41,00	159,26	0,00	61,17
Zamość miasto	52,50	216,23	197,28	248,93	88,09	296,30	0,00	157,05
Zwierzyniec	91,93	133,45	146,42	148,19	149,57	133,33	0,00	114,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (BDR) i analiz własnych.

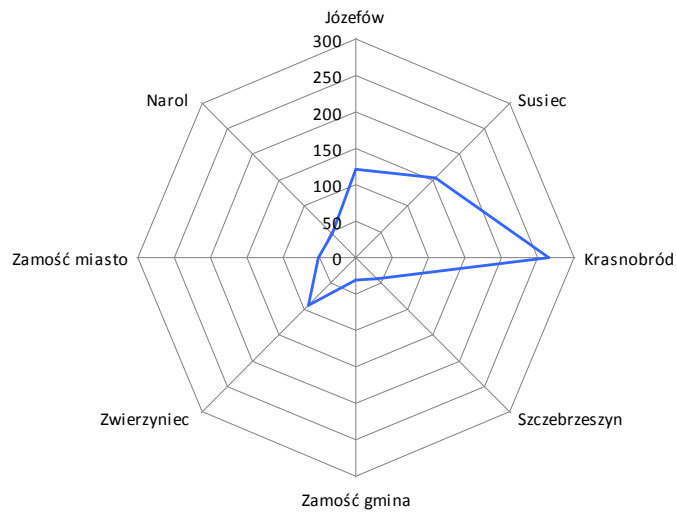
Na kolejnych stronach przedstawiamy wykresy pierścieniowe, które obrazowo prezentują miejsce poszczególnych gmin/miast (w przypadku Zamościa) ze względu na ich potencjał turystyczny biorąc pod uwagę siedem podwskaźników (wskaźników szczegółowych).

Analizując wykresy należy obserwować krzywą - im krzywa prezentująca wartość wskaźnika kieruje się dalej od środka wykresu, tym wskaźnik jest wyższy; i odwrotnie, im załamanie krzywej na osi jest bliskie środka wykresu, tym wartość danego wskaźnika jest niższa - tym dany potencjał jest niski.

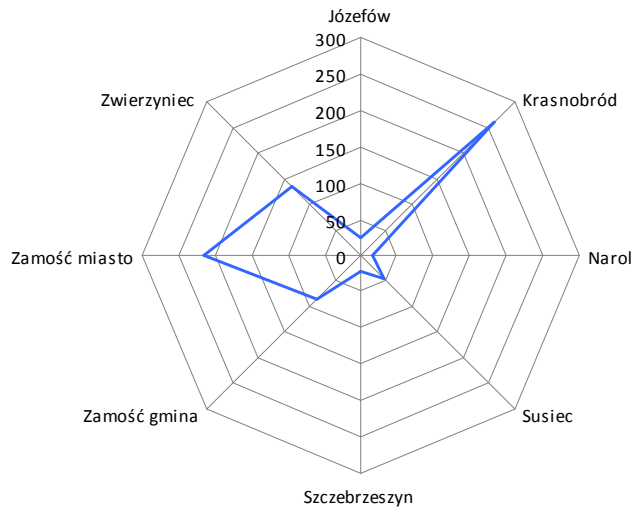
Analizując wykres pierścieniowy ogólnie, dla wszystkich 7 gmin/ miast należy zwrócić uwagę na kształt 7-kątnej figury wskaźnikowej - im jest ona bardziej równomierna, tym badany wymiar potencjału turystycznego jest bardziej zrównoważony.

Ważny jest również rozmiar figury - im jest ona większa, tym badany potencjał turystyczny 7 gmin/ miast (w przypadku Zamościa) jest większy.

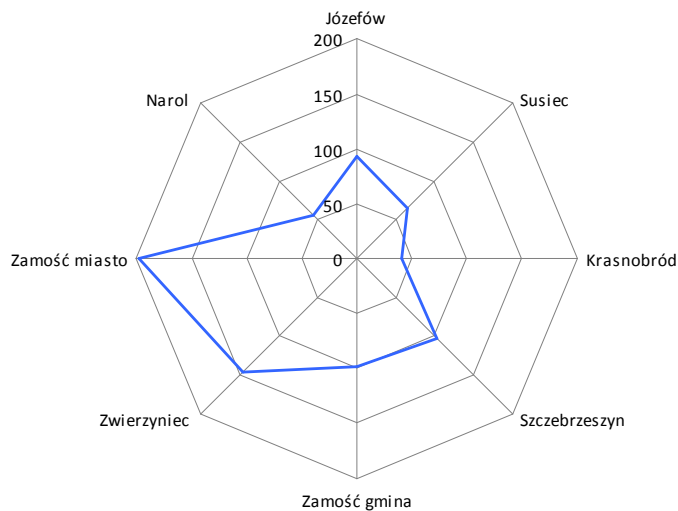
Wykres 3. Wskaźnik infrastruktury noclegowo-gastronomicznej.

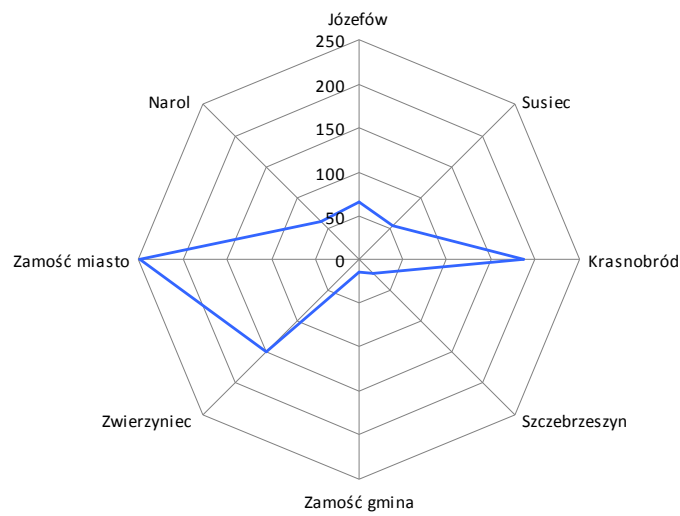
Wykres 4. Wskaźnik popytu na usługi turystyczne.

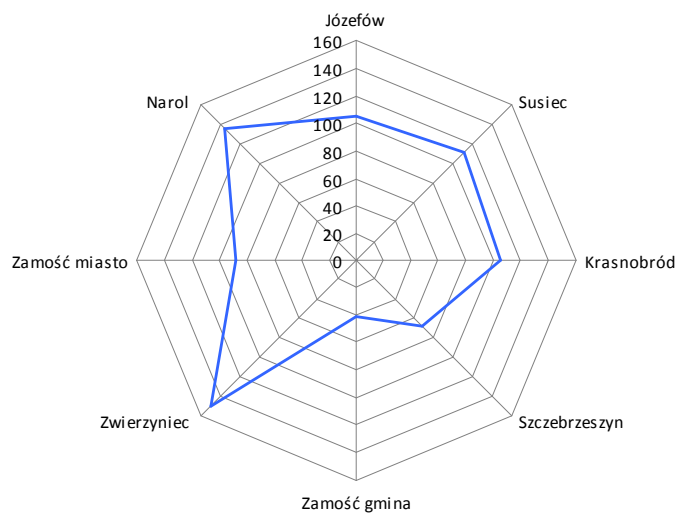
Wykres 5. Wskaźnik znaczenia turystyki, ochrony zabytków i środowiska naturalnego w polityce JST.

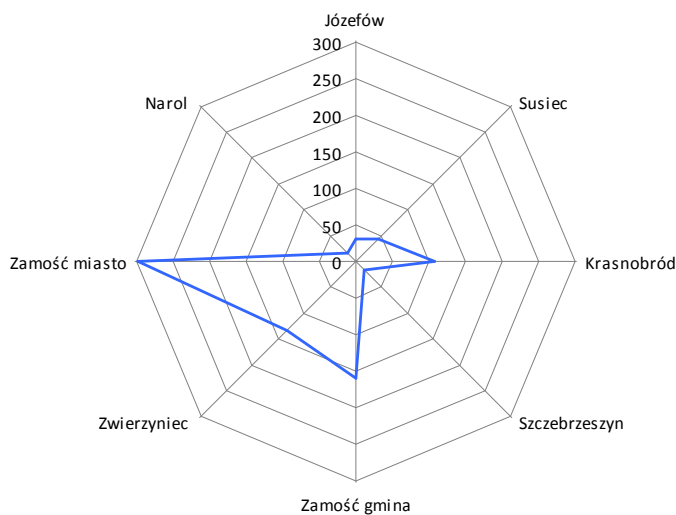
Wykres 6. Wskaźnik atrakcyjności turystyki kulturalnej, kulturowej i sakralnej.

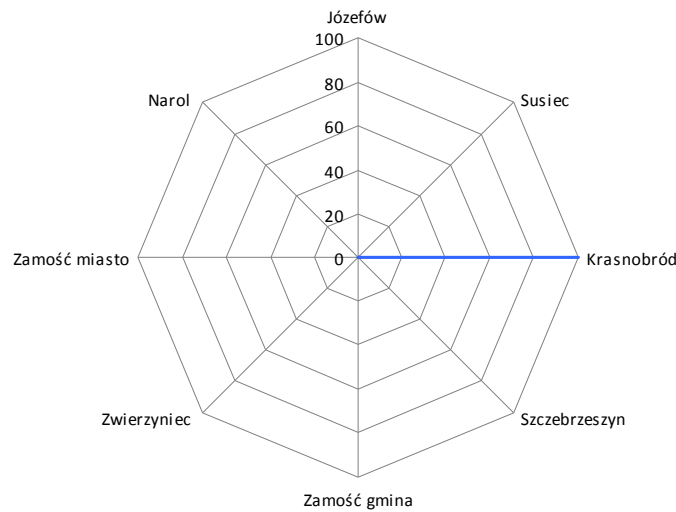
Wykres 7. Wskaźnik atrakcyjności turystyki krajoznawczej i stanu środowiska naturalnego.

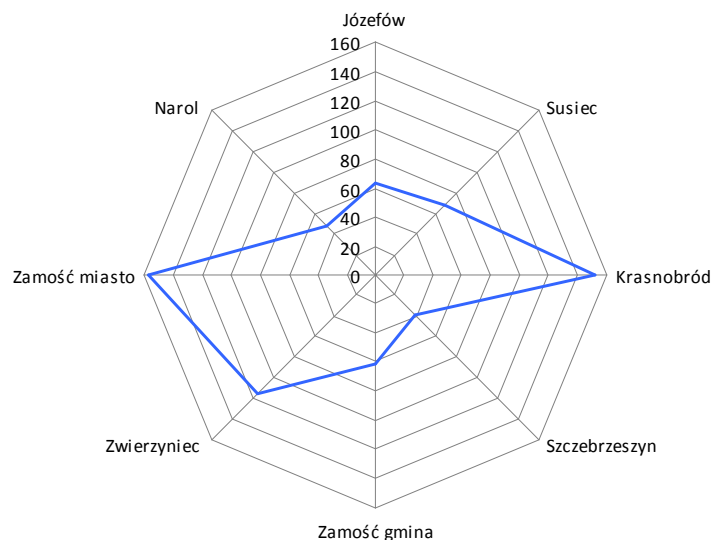
Wykres 8. Wskaźnik atrakcyjności turystyki biznesowej.

Wykres 9. Wskaźnik atrakcyjności turystyki zdrowotnej.

Wykres 10. Zbiorczy wskaźnik atrakcyjności i potencjału gmin.

3.7.3. WNIOSKI Z ANALIZY

Poniżej przedstawimy najważniejsze wnioski płynące z przeprowadzonej analizy wskaźnikowej atrakcyjności i potencjału turystycznego.

1. Gmina Zwierzyniec jest **jedną z trzech najbardziej atrakcyjnych turystycznie gmin** i posiada jeden z trzech najwyższych potencjałów turystycznych spośród sąsiednich gmin województwa lubelskiego oraz podkarpackiej gminy Narol (wartość Zbiorczego Wskaźnika Atrakcyjności i Potencjału Turystycznego: 157,07). Najbardziej atrakcyjnym turystycznie miejscem okazało się miasto Zamość (157,05), zaś drugą pozycję zajęła gmina Krasnobród (151,94).
2. Prawie we wszystkich analizowanych obszarach gmina Zwierzyniec plasuje się powyżej średniej, poza:
  - potencjałem infrastruktury noclegowo-gastronomicznej (91,93) - głównie z uwagi na zbyt małą liczbę obiektów gastronomicznych;
  - atrakcyjnością turystyki zdrowotnej (0,00) - tylko Krasnobród ma status uzdrowiska, w żadnej z analizowanych gmin nie funkcjonują ośrodki SPA.

3. **Zwierzyniec jest liderem w obszarze turystyki krajoznawczej i środowiska naturalnego** (149,57) - przede wszystkim dzięki liczbie kąpielisk i szlaków wodnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oraz dzięki największej spośród wszystkich gmin powierzchni lasów w relacji do powierzchni gminy. O tej pozycji zdecydował Zalew „Rudka” umożliwiający uprawianie sportów wodnych (takich jak kajakarstwo) oraz stawy „Echo”, które są atrakcyjnie położonym ciepłym kąpieliskiem i w okolicach których można podpatrywać wolno chodzące koniki polskie.
4. Samorząd gminy Zwierzyniec, jako drugi (146,42) spośród pozostałych badanych przeznaczając najwięcej środków w odniesieniu do całego budżetu w relacji do liczby mieszkańców na turystykę, kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego, kulturę fizyczną i sport oraz na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska (po mieście Zamość: 197,28). Wysokie wydatki gminy Zwierzyniec na te obszary, które wpływają na rozwój turystyki świadczą o tym, jak **duże znaczenie dla samorządu ma turystyka i kultura**.
5. Gmina Zwierzyniec w trzech obszarach uplasowała się na trzecim miejscu:
  - w obszarze popytu na usługi turystyczne - przede wszystkim dzięki wysokiej liczbie turystów - jak już wcześniej wspomniano rokrocznie Gminę odwiedza około 100 tys. gości;
  - w obszarze atrakcyjności turystyki kulturalnej, kulturowej i sakralnej - przede wszystkim dzięki liczbie imprez kulturalnych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców oraz liczbie zabytków wpisanych do rejestru zabytków w relacji do liczby mieszkańców;
  - w obszarze atrakcyjności turystyki biznesowej - przede wszystkim z uwagi na liczbę sal, w których mogą odbywać się konferencje i sympozja.

W kontekście partnerstwa Gminy Zwierzyniec z **Gminą Narol** w ramach wspólnie realizowanego projektu „Zwierzyniec i Narol liderami rozwoju turystyki Roztocza” warto również w analizie zwrócić uwagę na wyniki, jakie uzyskała gmina podkarpacka.

6. Narol, spośród siedmiu analizowanych jednostek obszarowych uzyskał 46,48 punktów Zbiorczego Wskaźnika Atrakcyjności i Potencjału Turystycznego, dzięki czemu uzyskał szóste miejsce przed gminą Szczebrzeszyn (wartość wskaźnika: 38,46). Wyniki te wskazują na **niską atrakcyjność turystyczną** jedynej podkarpackiej gminy leżącej na terenie Roztocza, w porównaniu do innych analizowanych potencjałów gmin.
7. Gmina Narol jest jednak **jedną z dwóch najatrakcyjniejszych, spośród badanych gmin w obszarze turystyki krajoznawczej i stanu środowiska naturalnego** (wartość Wskaźnika Atrakcyjności Turystyki Krajoznawczej i Stanu Środowiska Naturalnego: 135,15). [Najbardziej atrakcyjną gminą pod tym względem okazał się Zwierzyniec (149,57)]. O tak wysokiej pozycji Narola zadecydowały przede wszystkim: najwyższa spośród wszystkich analizowanych jednostek obszarowych powierzchnia obszarów prawnie chronionych w przeliczeniu na km² oraz liczba pomników przyrody¹⁶ w realizacji do obszaru gminy.
8. **Gmina Narol jest wyraźnym outsiderem w obszarze popytu na usługi turystyczne** (wartość Wskaźnika Popytu na Usługi Turystyczne: 15,27 i jest to wartość najniższa wśród pozostałych analizowanych jednostek obszarowych). Na terenie Gminy zanotowano najniższą liczbę udzielonych noclegów i najniższą liczbę osób korzystających z obiektów noclegowych w relacji do liczby mieszkańców.
9. Gmina Narol w wyniku przeprowadzonej analizy jawi się jako **gmina o bardzo niskim potencjale turystyki biznesowej** (14,81), zdrowotnej (0,00)¹⁷ (ostatnie pozycje w rankingu). Niskie wartości wskaźników odnotowano również w obszarze znaczenia turystyki w polityce budżetowej władz samorządowych Narola (przedostatnia pozycja, wartość wskaźnika: 56,33) oraz w obszarze infrastruktury noclegowo-gastronomicznej (5 pozycja, wartość wskaźnika: 45,33).

¹⁶ Pomnik przyrody, według definicji przyjętej przez GUS oznacza *pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, szczególnie: okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Ustanowienie pomnika przyrody następuje w drodze uchwały rady gminy.* Źródło: <http://www.stat.gov.pl/>.

¹⁷ Podobnie jak w przypadku 5 pozostałych gmin - tylko Krasnobród posiada status uzdrowiska i na terenie żadnej badanej jednostki obszarowej nie ma obiektów typu SPA.

3.8. ANALIZA SWOT

Celem zobrazowania uzyskanych efektów badania przeprowadzono analizę SWOT, która stanowi swoiste podsumowanie diagnozy uwarunkowań gminy Zwierzyniec w kontekście rozwoju turystyki. Podstawę analizy SWOT stanowią zatem wyniki analizy danych zastanych i innych analiz specjalistycznych oraz wnioski pochodzące z badań własnych.

Analiza SWOT polegała na zidentyfikowaniu silnych (strengths) i słabych (weaknesses) stron gminy Zwierzyniec w kontekście rozwoju turystyki. Następnie zostały one skonfrontowane z czynnikami zewnętrznymi, które w pozytywny (szanse, opportunities) lub negatywny sposób (zagrożenia, threats) mogą/powinny wpływać na turystyczny rozwój Gminy w przyszłości. W wyniku analizy zostały wydzielone czynniki, dzięki którym można będzie rozwijać silne strony badanych procesów, niwelować (bądź ograniczać) strony słabe a przede wszystkim maksymalnie wykorzystywać istniejące możliwości i pojawiające się szanse oraz unikać przewidywanych zagrożeń i niebezpieczeństw.

MOCNE STRONY

1. Atrakcyjne położenie gminy na obszarze regionu geograficznego Rostocza, z lokalizacją Rostoczańskiego Parku Narodowego, nieopodal Puszczy Solskiej;
2. Nieskażone przemysłem środowisko naturalne i zdrowa żywność;
3. Występowanie na terenie gminy obszaru sieci NATURA 2000;
4. Bogate tradycje historyczne - Zespół Zarządu Ordynacji Zamoyskiej;
5. Bliskość granicy z Ukrainą;
6. Wielość atrakcyjnych zabytków, w szczególności obiekty i układ przestrzenny z czasów Ordynacji Zamoyskiej;
7. Stosunkowo wysoka liczba turystów (ok. 100 tys. rocznie);
8. Atrakcyjna sieć szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych;
9. Występowanie czystych i atrakcyjnie położonych kąpielisk (Stawy „Echo”, zbiornik na Rudce) i innych szlaków wodnych (rzeka Wieprz) umożliwiających wypoczynek oraz uprawianie sportów wodnych (np. kajakerstwo);
10. Cieszące się coraz większym zainteresowaniem przyjezdnych imprezy kulturalne (Letnia Akademia Filmowa, Rostocze Country, Rostoczański Przegląd Młodzieżowych Orkiestr Dętych);
11. Rozwijająca się baza gastronomiczno-noclegowa;
12. Duży potencjał dla rozwoju agroturystyki, turystyki aktywnej i specjalistycznej, turystyki edukacyjnej dzieci i młodzieży;
13. Wysokie nakłady, w stosunku do całego budżetu Gminy na takie dziedziny rozwoju jak: turystyka, kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, kultura fizyczna i sport oraz gospodarka komunalna i ochrona środowiska;
14. Rosnąca skuteczność samorządu Gminy w pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich na promocję i rozwój regionu („Zwierzyniec”, „Budowa zespołu sportowo-rekreacyjnego w Parku Środowiskowym w Zwierzyncu”, „Porządkowanie gospodarki ściekowej na terenie gminy Zwierzyniec poprzez budowę kanalizacji sanitarnej w Obroczy wraz z przesyłem do Zwierzynca oraz rozbudową kanalizacji w Zwierzyncu przy ulicy Partyzantów”, projekt „Zwierzyniec i Narol liderami rozwoju kultury i turystyki Rostocza”).

SŁABE STRONY

1. Niewystarczająca baza noclegowa - brak obiektów noclegowych, hoteli o wyższym standardzie;
2. Niewystarczająca baza gastronomiczna, w tym w części jej sezonowość;
3. Brak turystycznej oferty zimowej, ale także wiosenno-jesiennej pomimo obecności atrakcyjnych walorów przyrodniczych (sezonowość turystyki);
4. Niewystarczająca liczba i długość ścieżek rowerowych;
5. Brak połączenia kolejowego;
6. Niewystarczająca infrastruktura drogowa, w tym niska jakość dojazdowych dróg krajowych i wojewódzkich oraz brak lub niewystarczająca jakość dróg powiatowych gminnych, w tym także osiedlowych;
7. Niewystarczająca liczba miejsc parkingowych oraz ich nieatrakcyjna lokalizacja;
8. Zły stan zabytków, w szczególności tych, które są w rękach prywatnych właścicieli;
9. Brak konsekwentnej polityki w planowaniu przestrzennym i przeciwdziałaniu „dzikiej”

SŁABE STRONY

- zabudowie;
10. Brak konsekwentnej polityki promocji regionu, w tym zapóźnienie promocyjne w porównaniu do części sąsiednich gmin;
  11. Brak wyraźnego produktu turystycznego, który byłby kojarzony z gminą;
  12. „Obecność” Roztoczańskiego Parku Narodowego jako przeszkoda w rozbudowywaniu turystycznej oferty sportowej/ aktywnej;
  13. Niepełne skanalizowanie gminy i niewydolność obecnej oczyszczalni ścieków;
  14. Słaba znajomość języków obcych wśród kadr obsługujących ruch turystyczny w gminie;
  15. Niska aktywność obywatelska mieszkańców gminy.

SZANSE

1. Położenie na styku Roztoczańskiego Parku Narodowego i Puszczy Solskiej, położenie przygraniczne;
2. Wzrost atrakcyjności turystyki tematycznej, historycznej;
3. Zwiększające się przychody i aktywność turystyczna Polaków oraz mieszkańców „Nowej Unii” i krajów WNP;
4. Szeroki strumień środków z Unii Europejskiej na rozwój Polski Wschodniej (projekty miękkie i twarde);
5. Rozwój regionalnych produktów turystycznych na bazie istniejącego potencjału naturalnego i antropogenicznego gminy;
6. Współpraca z gminą Narol w sektorze turystyki i kultury (wzajemne przenikanie potencjałów);
7. Rosnące zainteresowanie edukacją ekologiczną.

ZAGROŻENIA

1. Rosnąca aktywność promocji turystycznej innych gmin o podobnych walorach krajobrazowo-przyrodniczych (Krasnobród, Susiec);
2. Rosnące tendencje do nieracjonalnego wykorzystywania warunków naturalnych i degradacji przyrody;
3. Postępująca dezintegracja społeczeństwa (na każdym poziomie);
4. Ograniczenia w swobodzie kreowania produktów turystycznych wynikające z przepisów o ochronie środowiska i zobowiązań prawnych (w tym: koszty rozwiązań proekologicznych);
5. Brak dopływu do branży turystycznej dostatecznej liczby odpowiednio wykształconych pracowników (deficyt ilościowy i jakościowy siły roboczej);
6. Konieczność prefinansowania projektów unijnych - brak środków w budżetach gmin;
7. Emigracja młodych i wykształconych.

3.9. PROGNOZOWANE FORMY TURYSTYKI

Według prognoz Instytutu Turystyki ogólna liczba przyjazdów turystów wzrośnie od 15,7 mln w 2007 roku do około 19 mln w latach 2012 i 2013, co oznacza średnioroczną dynamikę liczby przyjazdów turystów do Polski w latach 2006 - 2013 na poziomie 2,7%. Spodziewa się kontynuacji wysokiego tempa wzrostu ruchu przyjazdowego z nieościennej krajów "15" Unii Europejskiej, Ameryki Północnej i pozostałych krajów zamorskich (w tempie 7-9% rocznie). Mniejszego tempa wzrostu liczby przyjazdów można oczekiwać z Niemiec i sąsiadów ze wschodu.

Europejska Komisja Turystyki¹⁸ wskazuje na trendy kształtujące przyszłość w obszarze turystyki. Wśród nich znalazły się:

- **Zdrowie.** Będzie wzrastać świadomość zdrowotna, która nie wpłynie na wielkość popytu, ale będzie miała wpływ na podejmowanie decyzji przy wyborze celu podróży oraz na postępowanie klienta w czasie wyjazdu.
- **Świadomość i edukacja.** Średni poziom wykształcenia się podnosi. Będzie to skutkowało wyborem imprez, w których istotną rolę odgrywają sztuka, kultura i historia, tzn. imprez o większych walorach edukacyjnych i związanych z rozwojem duchowości.

¹⁸ Na podstawie: *Audyty turystyczny Województwa Lubelskiego*, oprac. Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa 2008,

- **Technologie informatyczne.** Nadal będzie wzrastać znaczenie przeszukiwania Internetu oraz jego wykorzystania do zdobywania informacji oraz nabywania produktów i usług turystycznych.
- **Transport.** Rosnąca dostępność pociągów szybkobieżnych oraz tanich przewoźników będzie miała wpływ na dotychczasowy ruch turystyczny. Ruch drogowy narażony będzie na większe utrudnienia.
- **Zrównoważony rozwój.** Świadomość związana z ochroną środowiska będzie nadal wzrastać. Będzie to skutkowało zwiększonym popytem na miejsca, w których rozwój jest zrównoważony i w których przyroda i lokalni mieszkańcy odgrywają coraz większą rolę.
- **Bezpieczeństwo.** Działania terrorystyczne, regionalne wojny, zanieczyszczenia i inne kryzysy przekładają się w turystyce na zwiększoną potrzebę bezpieczeństwa, co powoduje, że turyści unikają destynacji postrzeganych jako niebezpieczne.
- **Doznania.** Coraz więcej konsumentów o wyrafinowanych gustach otwarcie wyraża swoje potrzeby i dochodzi swoich praw. W turystyce przekłada się to na bardziej krytyczne nastawienie do jakości i stosunku jakości do ceny.
- **Style życia.** Styl życia w społeczeństwie zachodnim stopniowo się zmienia. W turystyce ma to wpływ na postrzeganie osobistych potrzeb i zachowanie turystów.

Polska Agencja Rozwoju Turystyki¹⁹ w opracowaniu dotyczącym audytu turystycznego w województwie lubelskim wskazuje, że na światowym rynku turystycznym do priorytetowych zadań, jakie stoją przed polskim sektorem turystycznym należą:

1. Zwiększenie liczby turystów odwiedzających Polskę, wydłużenie ich pobytu oraz podniesienie poziomu wydatków poprzez: rozbudowanie oferty o dodatkowe elementy i produkty, oferowanie zintegrowanych, kompleksowych produktów turystycznych, promocję Polski na rynkach zagranicznych (m.in. poprzez udział w targach i wystawach).
2. Przygotowanie oferty dla turysty biznesowego i tranzytowego.
3. Przygotowanie bogatej oferty rejsów bałtyckich i śródlądowych.
4. Przygotowanie specjalnej oferty dla osób starszych oraz dzieci i młodzieży.
5. Przygotowanie specjalnej oferty szeroko rozumianej turystyki zdrowotnej.
6. Zrównoważony, gwarantujący harmonię między potrzebami turystów, środowiska naturalnego i społeczności lokalnych, rozwój turystyki.

We wspomniany audycie wskazuje się, że na terenie Lubelszczyzny duże znaczenie dla rozwoju sektora turystycznego mają następujące segmenty turystyczne:

- turystyka miejska i kulturowa,
- turystyka biznesowa,
- turystyka aktywna i specjalistyczna (m.in. wodna, rowerowa, piesza, konna (jeździecka), narciarska),
- turystyka na obszarach wiejskich, agroturystyka i ekoturystyka,
- turystyka hobbystyczna,
- turystyka religijno-pielgrzymkowa,
- turystyka edukacyjno-rekreacyjna dzieci i młodzieży,
- turystyka uzdrowiskowa,
- turystyka weekendowa,
- turystyka tranzytowa,
- turystyka transgraniczna.

Część z tych segmentów należy traktować jako główne, część zaś jako uzupełniające. Zdiagnozowany potencjał turystyczny gminy Zwierzyniec pozwala na kreowanie oferty turystycznej do wybranych segmentów. Biorąc pod uwagę jej walory historyczne i przyrodnicze i odnosząc się do panujących trendów w sektorze turystycznej w Polsce i na świecie w kolejnym rozdziale przedstawiono *clue* niniejszego dokumentu - ustalenia strategiczne.

¹⁹ Ibidem.

4. USTALENIA STRATEGICZNE

4.1. DYLEMATY STRATEGICZNE

1. Czy oferta na sezon zimowy?

Istnieje ryzyko, że koszty stworzenia takiej oferty mogą okazać się niewspółmierne w stosunku do korzyści. Tym niemniej: opowiadamy się za tworzeniem „oferty na zimę” (adaptacja wybranych szlaków na potrzeby narciarstwa biegowego będzie stosunkowo tania). **NALEŻAŁOBY KONSEKWENTNIE DĄŻYĆ DO „ROZCIĄGANIA” SEZONU LETNIEGO (NA OKRES PÓZNOWIOSENNY I WCZESNOJESIENNY).**

2. Intensyfikacja ruchu turystycznego?

Należy dążyć do określenia **OPTYMALNEGO** dla społeczności lokalnej i władz samorządowych poziomu ruchu turystycznego w gminie. **RACZEJ WIĘC ZRÓWNOWAŻONY, NIŻ INTENSYWNY ROZWÓJ.** Nie opowiadamy się zatem za działaniami, które byłyby nakierowane na zwiększanie ruchu turystycznego „za wszelką cenę” i za pomocą wszelkich możliwych sposobów. Rekomendujemy natomiast postępowanie, które traktuje turystykę jako **JEDNO Z KLUCZOWYCH NARZĘDZI SŁUŻĄCYCH STYMULOWANIU STOPNIOWEGO WZROSTU (1) ZAMOŻNOŚCI GMINY ZWIERZYNIEC** oraz (2) **INTEGRACJI SPOŁECZNEJ MIESZKAŃCÓW GMINY.**

3. „Elitaryzm miejsca”, podporządkowanie oferty turystycznej RPN?

ZDECYDOWANIE NIE. Na obecnym etapie należy orientować się na turystów o zróżnicowanych preferencjach i potrzebach. Odwoływanie się do elitarnych potrzeb i preferencji turystycznych siłą rzeczy prowadzić musi do zawężenia grupy docelowej oferty turystycznej gminy Zwierzyniec. Potrzebne i wskazane jest zatem **ORIENTOWANIE SIĘ ZARÓWNO NA TEN TYP TURYSTY, KTÓRY POSTRZEGA ZWIERZYNIEC JAKO STOLICĘ ROZTOCZA I KTÓRY JEST „TURYSTĄ KONESEREM” ZAINTERESOWANYM WYJĄTKOWYMI WALORAMI KRAJOBRAZOWO-PRZYRODNICZYMI GMINY JAK I NA TYP TURYSTY BARDZIEJ MASOWEGO, O MNIEJ SPRECYZOWANYCH I JEDNOCZEŚNIE BARDZIEJ RÓŻNORODNYCH OCZEKIWANIACH.**

4. Wyłącznie własna oferta turystyczna?

Oczywiście, przede wszystkim oferta własna. Równocześnie jednak, warto dążyć także do traktowania Zwierzynca jak „miejsca-gniazda”, w którym lokalizowane będą oferty/produkty turystyczne np. biur podróży, NGO-sów, firm szkoleniowych, agencji impresaryjno-artystycznych itd. Innymi słowy mówiąc, rekomendujemy maksymalną otwartość nie tylko na własny, lokalny potencjał (organizacyjny, kreatywny itd.), lecz także na „potencjał zewnętrzny”.

5. Jaka zasada współpracy pomiędzy gminami Narol i Zwierzyniec?

Samonarzucającym się rozwiązaniem wydaje się być dążenie do lokalizacji na terenie gminy Narol tych elementów oferty turystycznej, które nie są możliwe do zaoferowania na obszarze Roztoczańskiego Parku Narodowego w gminie Zwierzyniec (z uwagi na ograniczenia formalno-prawne).

Oczywiście jednak, myślenie takie może budzić rozmaite wątpliwości i wręcz opór wśród mieszkańców gminy Narol (może być odebrane np. jako dążenie do „eksportu” na obszar gminy Narol uciążliwych dla społeczności lokalnej produktów turystycznych). Nie o to, ma się rozumieć chodzi. Chodzi - rzeczywiście - jedynie o to, aby traktować gminę Narol jako obszar, który pozwala zlokalizować na nim te elementy „pakietowych” ofert turystycznych, których z przyczyn prawnych nie da się oferować na terenie Roztoczańskiego Parku Narodowego, co nie znaczy, że miałyby to być przedsięwzięcia, czy inicjatywy dokuczliwe dla mieszkańców.

Po drugie, gmina Narol może/ ma szansę funkcjonować jako zaplecze (noclegowe, gastronomiczne) dla **WSZYSTKICH** turystów kierujących się w rejon Roztocza. Nie ma w zasadzie żadnych twardych barier, które uniemożliwiłyby przejęcie przez miejscowości usytuowaną w gminie Narol obsługi noclegowo-gastronomicznej części turystów chcących

odwiedzić Roztocze i Roztoczański Park Narodowy (geograficzna bliskość, dostępność komunikacyjna, dobra infrastruktura).

Po trzecie, warto naszym zdaniem DAŹYĆ DO SZUKANIA WSPÓLNEJ OFERTY TURYSTYCZNEJ GMNI NAROL I ZWIERZYNIEC. Walory turystyczne gminy Narol są nieco mniej spektakularne i co za tym idzie - są one - na obecną chwilę - słabiej dostrzegane i gorzej uświadomione przez potencjalnych turystów. Jednak obiektywnie je oceniając - na pewno można je uznać za kolejny turystyczny magnes. Przyszła kooperacja gmin Narol i Zwierzyniec w sferze turystyki musiałaby więc w dającej się przewidzieć, średniookresowej perspektywie czasowej opierać się na założeniu, że głównym „wabikiem” jest dla potencjalnych odwiedzających (jednak) Zwierzyniec i jego dość już szeroko rozpropagowane atrakcje. Równocześnie zaś jednak, powinna ona opierać się na założeniu, że te dwie gminy mają RAZEM DO TURYSTYCZNIE ZAOFEROWANIA COŚ, CO MOŻE ZADOWOLIĆ NAJBARDZIEJ WYMAGAJĄCYCH.

Po czwarte, warto naszym zdaniem potraktować ideę współpracy w obszarze turystyki dwóch gmin z dwóch różnych województw jako okazję i pretekst do TESTOWANIA MECHANIZMÓW I WARIANTÓW WSPÓŁPRACY MIĘDZYWOJEWÓDZKIEJ. Tym razem współpraca gmin Narol i Zwierzyniec mogłaby być potraktowana jako swoiste laboratorium służące wypracowywaniu standardów i dobrych praktyk międzywojewódzkiej współpracy (koordynacji zadań i celów, uzgadnianiu polityki inwestycyjnej itp.).

6. Czy i jaka „specjalizacja produktowa”?

Opowiadamy się raczej za ZRÓŻNICOWANIEM OFERTY i ŁĄCZENIEM ATRAKCJI-OBIETNIC TURYSTYCZNYCH (dążyć do tego, by turyści odwiedzali Zwierzyniec Z WIELU POWODÓW). Można powiedzieć, że przy wszystkich niewątpliwych, obiektywnych i dających się łatwo zobiektywizować atutach turystycznych gminy Zwierzyniec, z punktu widzenia najbardziej wymagających turystów NALEŻY ONA (jednak) DO „TURYSTYCZNEJ DRUGIEJ LIGI”. Jest tak, ponieważ w gruncie rzeczy gmina nie dysponuje atrakcjami turystycznymi, które w potocznych odczuciach społecznych byłyby „na piątkę”, lub jeszcze lepiej „na piątkę z plusem” (jak np. krakowski Wawel, stoki narciarskie Zakopanego, czy sptyw Dunajcem).

W sytuacji takiej najlepszym rozwiązaniem wydaje się być DAŻENIE DO KUMULOWANIA OFERT I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH „NA CZWÓRKĘ”. Innymi słowy mówiąc - jeśli nie ma możliwości zyskania przewagi konkurencyjnej dzięki zaproponowaniu się z CZYMS ABSOLUTNIE WYJĄTKOWYM, trzeba dążyć do tego, aby MNOŻYĆ i ŁĄCZYĆ Z SOBA „OFERTY CZWÓRKOWE”. Suma wielu „czwórek” może okazać się w ostatecznym rozrachunku lepszym magnesem, niż jedna, czy dwie niekwestionowane „piątki”.

7. Czy i jaki związek między strategią rozwoju turystyki a strategią rozwojową gminy?

Kluczowy dylemat można sformułować następująco: czy gmina ma się rozwijać przede wszystkim w oparciu o zyski z turystyki, czy też ma szukać ona dla siebie również i innych szans na zwiększanie przychodów własnych i wzrost zamożności mieszkańców. Przyjmujemy, że turystyka powinna stawać się w przyszłości coraz bardziej znaczącym źródłem przychodów dla gminy i mieszkańców. Równocześnie jednak (szerzej omówiona w dalszej części niniejszego opracowania) propozycja stopniowego rozwijania na terenie gminy oferty usług sanatoryjno-pielęgnacyjnych równoznaczna będzie nie tyle z przekształcaniem gminy Zwierzyniec z typową gminę turystyczną, ile ze stopniowym ukurrtowaniem Zwierzyńca. Inwestycje związane z tworzeniem oferty sanatoryjno-pielęgnacyjnej zagwarantują stały wzrost stabilnych miejsc pracy (usługi gastronomiczne, transportowe, remontowo-budowlane, usługi specjalistyczne) i prawdopodobny napływ do Zwierzyńca wysoko wykwalifikowanej siły roboczej (fizjoterapeuci, rehabilitanci, technicy medyczni itp.).

8. Czy i jakie dodatkowe funkcje strategii rozwoju turystyki?

Przyjmujemy, że strategia rozwoju turystyki stać się powinna, niejako „przy okazji” pretekstem do zwiększania poziomu kapitału społecznego mieszkańców gminy i co za tym idzie - jej spójności społecznej. Realizacja celów strategii ma szansę stać się doskonałą okazją do inspirowania i nawet wymuszania większego zaangażowania obywatelskiego, oraz strategii opartych na współpracy i kooperacji.

4.2. WIZJA GMINY ZWIERZYNIEC (W KONTEKŚCIE TURYSTYKI I JEJ ROZWOJU)

Przez wizję rozumiemy tu pewien długofalowy cel, który z jednej strony, streszcza wszystkie cząstkowe cele strategii, z drugiej zaś: mobilizuje do jej wcielania w życie. Wizja jest zatem - w dokumentach o znamionach i funkcjach strategii krótkim, zwięzłym opisem przyszłej i porządanej sytuacji. Jest jednocześnie definicją punktu docelowego. W tym sensie służy ona wytyczeniu głównego kierunku podejmowanych działań, „wyznacza szlak”.

Proponujemy następującą wizję turystyczną dla gminy Zwierzyniec.

Gmina Zwierzyniec:

1. jest powszechnie i w całej Polsce rozpoznawalna jako obszar atrakcyjny turystycznie;
2. jest całorocznym celem przyjazdów turystycznych turystów o zróżnicowanych celach pobytu;
3. jest ważnym regionalnym i ponadregionalnym centrum usług pielęgnacyjno-rehabilitacyjnych;
4. jest miejscem, w którym stały rozwój atrakcyjności turystycznej i stałe poszerzanie oferty turystycznej przyczynia się równocześnie nie tylko do wzrostu zamożności mieszkańców, lecz także do wzrostu integracji społecznej, do wzrostu aktywności obywatelskiej i do wzrostu ład przestrzennego;
5. jest miejscem, w którym stałe poszerzanie się oferty adresowanej do turystów nie pociąga za ani pogorszenia się jego walorów, przyrodniczo-krajobrazowych, ani też nie wpływa negatywnie na jakość życia mieszkańców gminy;
6. jest miejscem twórczo i oryginalnie łączącym elitarną i masową ofertę turystyczną.

Jak widać, proponowana wizja kładzie, po pierwsze, nacisk na szeroką rozpoznawalność gminy jako obszaru atrakcyjnego turystycznie. Jest to w zasadzie warunek wstępny, od którego zależy sukces w realizacji wszystkich pozostałych, bardziej cząstkowych celów związanych z rozwojem turystyki na terenie gminy Zwierzyniec.

Po drugie, wizja zakłada, że należy dążyć do „ucalorocznienia” ruchu turystycznego w gminie. W szczególności chodzi oczywiście przede wszystkim o to, by rozciągnąć sezon turystyczny na miesiące późnowiosenne i na jesień oraz (w niemniejszym stopniu) o to, by podnieść atrakcyjność turystyczną gminy Zwierzyniec w okresie zimowym.

Po trzecie, rekomendujemy dążenie do tego, by gmina Zwierzyniec (ściślej zaś mówiąc, samo miasto Zwierzyniec) stawało się w coraz większym stopniu centrum usług pielęgnacyjno-rehabilitacyjnych. Zwierzyniec pod względem urbanistyczno-przestrzennym przypomina już dzisiaj miejscowości-kurorty. Nie to nawet jednak jest tu najważniejsze. Istotniejsze jest to, że zapotrzebowanie na usługi pielęgnacyjno-rehabilitacyjne będzie lawinowo wzrastać (starzenie się społeczeństw, rosnące zagrożenie chorobami otępieno-demencyjnymi traktowanymi coraz częściej jako następna grupa chorób cywilizacyjnych, wzrastająca liczba pacjentów z pourazowymi dolegliwościami motorycznymi itd.). Istotne jest i to, że Zwierzyniec nadaje się - wręcz idealnie - jako miejsce lokalizacji usług pielęgnacyjno-rehabilitacyjnych (również w przyszłości jako miejscowość sanatoryjna) z uwagi na swoje położenie (atrakcyjność krajobrazowa, brak uciążliwości typowego kurortu, większa dostępność cenowa niż w przypadku „modnych miejscowości”, ukształtowanie terenu pozwalające na zróżnicowane aktywności ruchowe, lecz nie będące „wyzwaniem” dla osób o ograniczonych możliwościach motorycznych itp.).

Po czwarte, zaproponowana dla gminy Zwierzyniec misja turystyczna zakłada, że rozwój turystyki może i powinien stać się pretekstem do inicjatyw nakierowanych na umacnianie społeczeństwa obywatelskiego i generalnie - na wzrost kapitału społecznego. W średniej i dłuższej perspektywie czasowej może to oznaczać aktywizację mieszkańców i wzrost integracji społecznej.

Po piąte, wizja kładzie nacisk na zrównoważony rozwój potencjału turystycznego gminy. Poniekąd wynika to z gorsetu prawnego (Roztoczański Park Narodowy) uniemożliwiającego, a przynajmniej utrudniającego całkowicie nieskrępowany rozwój turystyki na terenach przyrodniczych objętych specjalnymi regulacjami prawnymi. Wynika to jednak również z aspiracji mieszkańców. Chodzi więc o to, by rozwój turystycznego potencjału nie miał swych niechcianych i nieakceptowanych skutków ubocznych (lub by było ich w miarę możliwości jak najmniej).

Po szóste, proponowana wizja zakłada, że model „turystyki elitarniej”, turystyki, która jest wysublimowaną ofertą dla mniejszości będzie - w przypadku gminy Zwierzyniec - zestrojony z bardziej otwartym i egalitarnym modelem/ wizją turystyki, zorientowaną na potrzeby i oczekiwania turysty bardziej masowego. Jesteśmy zdania, że próba „sprzedania” Zwierzynca jako miejsca-celu odwiedzin wyłącznie turystów kwalifikowanych będzie krótko-, średnio- i długoterminowo niezgodna z interesami władz gminy i jej mieszkańców.

4.3. MISJA TURYSTYCZNA GMINY ZWIERZYNIEC

Traktujemy tu zadanie sformułowania misji strategicznej w odniesieniu do sfery turystyki (1) jako pretekst do określenia i uściślenia funkcji, jakie z punktu widzenia mieszkańców gminy Zwierzyniec i z punktu widzenia samorządu gminy mieć może (mieć powinna) strategia nakierowana na rozwijanie potencjału turystycznego oraz (2) jako pretekst do określenia ewentualnej „wartości dodanej” oferty turystycznej gminy wyznaczającej z kolei jej pozytywną specyfikę.

Gmina Zwierzyniec jest niekwestionowaną stolicą turystyki zorientowanej na atrakcje Roztocza.

Miasto i gmina Zwierzyniec są jednym z najatrakcyjniejszych i najdynamiczniej rozwijających się w Polsce centrów usług pielęgniarsko-rehabilitacyjnych.

Gmina Zwierzyniec jest inicjatorem i koordynatorem lokalnych inicjatyw turystycznych adresowanych do turystów z całego kraju i z obszaru zachodniej Ukrainy, ale także z innych obszarów świata.

Proponowana misja zakłada więc, że miasto i gmina Zwierzyniec będzie pełnić w przyszłości rolę turystycznej stolicy Roztocza. Podobnie, jak Zakopane funkcjonuje w świadomości społecznej jako niekwestionowana stolica polskich Tatr, tak też Zwierzyniec ma być w przyszłości postrzegany jako symboliczna stolica Roztocza.

Po drugie, miasto i gmina Zwierzyniec proponowane są tu przez nas jako obszar mający się kojarzyć z usługami pielęgniarsko-rehabilitacyjnymi. To najbardziej odległy od dzisiejszego wizerunku Zwierzynca docelowy obraz tego miejsca. Zarazem zaś - wydaje się, że takie właśnie pozycjonowanie gminy wychodzi zarówno na przeciw rosnącemu popytowi na ten (skądinąd specyficzny i wymagający) rodzaj usług turystycznych jak i ma szansę przyczynić się do nadania jej zupełnie nowych cech - pozytywnych wyróżników.

Po trzecie, proponowana dla Zwierzynca misja zakłada, że miasto i gmina mogą/ powinny stać się w bliższej i dalszej przyszłości nie tylko miejscem usytuowania określonych atrakcji turystycznych, ale także swoistym „sztabem” i centrum decyzyjnym inicjującym nowe i oryginalne inicjatywy/ produkty turystyczne. W tym przypadku chodzi nie tyle o dążenie do uzyskiwania „przewagi produktowej”, ile o dążenie do wypracowywania dla siebie pozycji lidera merytorycznego, który programuje średnio- i długookresową politykę turystyczną, koordynuje lokalne przedsięwzięcia

w branży turystycznej i bierze na siebie dużą część odpowiedzialności za stwarzanie warunków zwiększających prawdopodobieństwo ich powodzenia.

4.4. CELE STRATEGICZNE

Opierając się na rezultatach diagnozy potencjału gminy Zwierzyniec oraz rezultaty przeprowadzonej analizy SWOT, rekomendujemy następujące cele strategiczne.

Schemat 2. Cele strategiczne.

Poniżej znajduje się krótkie, syntetyczne uzasadnienie proponowanych pięciu celów strategii rozwoju turystyki na terenie gminy Zwierzyniec.

Tabela 4. Cele strategiczne. Uzasadnienie.

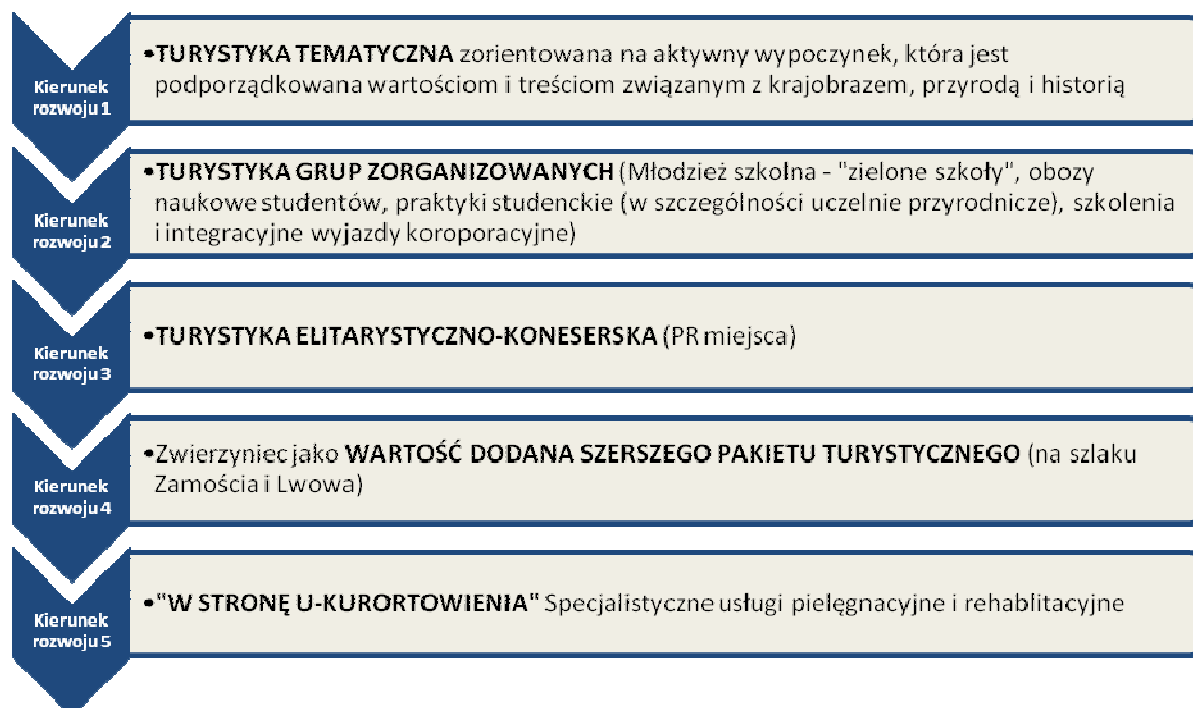
CEL	UZASADNIENIE
Cel strategiczny 1. Zwiększenie ruchu turystycznego (średniookresowo do około 150 tys. odwiedzających w skali roku)	<ul style="list-style-type: none"> Rekomendowana idea zrównoważonego rozwoju potencjału turystycznego gminy nakazuje nie stawiać zbyt wygórowanych celów ilościowych. Sugerowany wzrost ruchu turystycznego o 50% - obejmuje 5-letnią perspektywę temporalną.
Cel strategiczny 2. Wydłużenie sezonu turystycznego na okres wiosenny i wczesnojesienny	<ul style="list-style-type: none"> Wydłużenie sezonu turystycznego jest relatywnie najłatwiejszym sposobem zwiększania ruchu turystycznego i przychodów z turystyki. Atrakcyjność przyrodniczo-krajobrazowa Rostocza nie jest uzależniona od pór roku, choć oczywiście okres letni uchodzi w potocznej świadomości za najbardziej atrakcyjny. Dążenie do wydłużenia sezonu turystycznego wiąże się z innym założeniem niniejszej strategii (dotyczącym grup docelowych oferty turystycznej). Takimi nowymi, wartymi uwagi grupami docelowymi są min. uczniowie i studenci (turystyka zorganizowana), uczestnicy szkoleń korporacyjnych, osoby zainteresowane usługami pielęgnacyjnymi i rehabilitacyjnymi.
Cel strategiczny 3. Intensyfikacja ruchu turystycznego w okresie zimowym	<ul style="list-style-type: none"> Rejon Rostocza oferuje znakomite warunki dla narciarstwa biegowego. Ukształtowanie terenu umożliwia również stworzenie niezbędnej infrastruktury dla narciarstwa zjazdowego, choć w tym ostatnim przypadku, w grę wchodzić będzie raczej gupa docelowa złożona z osób/ rodzin zainteresowanych rekreacyjnym uprawianiem

CEL	UZASADNIENIE
	<p>narciarstwa lub/ i nauką jazdy na nartach.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dążenie do stworzenia warunków dla drugiego szczytu turystycznego w miesiącach zimowych pozwoli lepiej wykorzystać istniejącą bazę noclegową i gastronomiczną. • Intensyfikacja ruchu turystycznego w okresie zimowym pozwoli zwiększyć przychody z turystyki. • Intensyfikacja ruchu turystycznego w okresie zimowym oznaczać będzie dywersyfikację oferty turystycznej, a co za tym idzie większe bezpieczeństwo przychodów z turystyki. • Intensyfikacja ruchu turystycznego w okresie zimowym okaże się dla Zwierzynca czynnikiem miastotwórczym. • Ponadto, intensyfikacja ruchu turystycznego w okresie zimowym będzie równoznaczna z nowymi inwestycjami (wyciągi, trasy biegowe, schroniska).
<p>Cel strategiczny 4. Zmiana struktury ruchu turystycznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Niezależnie od dążenia do zwiększenia liczby turystów odwiedzających gminę Zwierzyniec należy dążyć także do zmiany struktury odwiedzających. W praktyce oznacza to dążenie do wzrostu liczby turystów weekendowych i pobytowych, pozostających na terenie gminy na więcej niż dwie doby. • Turyści jednodniowi są stosunkowo mało opłacalni ekonomicznie (nie ponoszą kosztów noclegów, często przywożą z sobą własną żywność itd.). • Dłuższe pobyty turystyczne prowadzą do większej identyfikacji z miejscem (skutkuje to z kolei np. większą troską o środowisko naturalne). • Trzeba mieć jednak świadomość, że orientacja na turystów weekendowych i pobytowych zmusza do poszerzenia oferty turystycznej o typowe atrakcje rekreacyjno-rozrywkowe. • Można i należy dążyć do proponowania turystom Zwierzynca jako swojej bazy wypadowej (do Zamościa, Lwowa, do innych atrakcyjnych miejscowości na terenie gmin Narol i Zwierzyniec). Oznacza to jednak konieczność zadbania o odpowiednią dostępność komunikacyjną Zwierzynca i konieczność uwzględnienia w ofercie turystycznej zróżnicowanej cenowo, elastycznej oferty transportowej.
<p>Cel strategiczny 5. Zwiększenie poziomu integracji i spójności społecznej dzięki zaangażowaniu mieszkańców w realizację celów strategii rozwoju turystyki</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Przyjmujemy, że inicjatywy i przedsięwzięcia związane z turystyką inicjowane, inspirowane przez władze samorządowe gmin Zwierzyniec i Narol przyczynić się mogą do aktywizacji społeczności lokalnej i do jej większej integracji społecznej. • Przyjmujemy, że szereg działań zorientowanych na turystów i powiązanych bezpośrednio z dążeniem do wzrostu atrakcyjności turystycznej gminy przyjmie w praktyce postać strategii kooperacyjnych (wspólnych przedsięwzięć angażujących wielu partnerów, ofert „pakietowanych” z wielu elementów dostarczanych przez różne podmioty itd.). W stosunkowo krótkim czasie powinno to zaowocować wspomnianym wzrostem spójności i integracji społecznej.

4.5. KIERUNKI DZIAŁAŃ

Odwolując się do przedstawionej wizji, misji Gminy oraz celów strategicznych w obszarze rozwoju turystyki przedstawiamy kierunki działań, których przyjęcie pozwoli na osiągnięcie przyjętych założeń.

Schemat 3. Kierunki działań.

Znów chcemy te propozycje krótko skomentować.

Tabela 5. Kierunki działań. Uzasadnienie.

KIERUNEK	UZASADNIENIE
Turystyka tematyczna	<ul style="list-style-type: none"> • Ukształtowanie terenu gminy Zwierzyniec oraz historia gminy stwarza możliwość stworzenia atrakcyjnej oferty dla: <ul style="list-style-type: none"> ○ turystów zainteresowanych rekreacją ○ turystów zainteresowanych aktywnym wypoczynkiem (trasy rowerowe, spływy kajakowe, narciarstwo biegowe, docelowo - w ograniczonym stopniu również zjazdowe) ○ turystów zainteresowanych historią, turystyką historyczną ○ turystów zainteresowanych wydarzeniami artystyczno-kulturalnymi, turystyką kulturalną
Turystyka grup zorganizowanych	<ul style="list-style-type: none"> • Z powodów organizacyjno-logistycznych i z powodów ekonomicznych turystyka grup zorganizowanych jawi się jako obiecujący kierunek rozwoju turystycznego. • Szczególnie atrakcyjna wydaje się tu być młodzież szkolna i studencka, także uczestnicy wyjazdów szkoleniowych, integracyjnych. • Marketing zorientowany na grupy turystów jest stosunkowo prosty i nie wymagający dużych nakładów finansowych. • Istotną barierą może tu się okazać jednak trudność z zaoferowaniem spójnego, atrakcyjnego, czytelnie i wariantowo skalkulowanego programu pobytu dla zorganizowanych grup (np. wycieczek szkolnych, klas wyjeżdżających na „zieloną szkołę” itp.). W praktyce takie programy powinny być składane z ofert cząstkowych, powinny być więc oparte na umiejętnej kooperacji

KIERUNEK	UZASADNIENIE
	poszczególnych dostawców usług turystycznych (właściciele miejsc noclegowych, gastronomii, instytucjonalnych gospodarzy miejscowych zabytków itd.
Turystyka elitarystyczno-koneserska	<ul style="list-style-type: none"> Warto aby Zwierzyniec funkcjonował w świadomości Polaków jako unikatowy pod względem przyrodniczo-krajobrazowym region naszego kraju. Oczywiście, turystyka koneserska nigdy nie zagwarantuje mieszkańcom gminy satysfakcjonujących przychodów z turystyki. Jednak zapewni ona rejonowi Zwierzynica bardzo dobry wizerunek, bardzo korzystny PR.
Zwierzyniec i jego atrakcje jako „wartość dodana”	<ul style="list-style-type: none"> Zwierzyniec może i powinien zacząć funkcjonować jako uzupełniająca atrakcja uwzględniana przez organizatorów/ tour-operatorów wycieczek mających za swój główny cel zwiedzanie Zamościa i/ lub Lwowa.
Zwierzyniec - w stronę u-kurortowienia	<ul style="list-style-type: none"> Ukształtowanie terenu i ład przestrzenny miasta Zwierzyniec predestynują miasto jako atrakcyjne centrum usług pielęgnacyjnych i rehabilitacyjnych. Nie rekomendujemy, by miasto dążyło w przyszłości do uzyskania statusu miasta - uzdrowiska (znów wiązałoby się to z szeregiem nowych ograniczeń prawnych). Rekomendujemy jednak dążenie do tego, by nadawać miastu wybrane cechy kurortu/ uzdrowiska.

4.6. PRODUKTY TURYSTYCZNE

Tabela 6. zawiera produkty markowe dedykowane po części dla gminy Zwierzyniec, po części dla gminy Zwierzyniec i Gminy Narol, po części odwołujące się do działań w obszarze turystyki i kultury dla całego obszaru Rostocza. Każdy z produktów, oprócz opisu uzupełniony został o wskazówki wdrożeniowe.

Tabela 6. Produkty turystyczne.

PRODUKT TURYSTYCZNY	OPIS
1. PARK EDUKACYJNY	<ul style="list-style-type: none"> PARK EDUKACYJNY jest miejsce/ platformą obywatelską, w którym mieszkańcy gminy i osoby spoza tego obszaru przedstawiają swoją ofertę turystyczną/ organizują czas wolny, połączony z edukacją wszelkiego typu („radzenie sobie w lesie”, „regionalna szkółka gotowania”, „podstawy pszczelarstwa” czy „przygotowanie nalewek, np. dereniówki”, itd.); <ul style="list-style-type: none"> wariant 1: wirtualna platforma oddolnych ofert turystycznych, aprowizacyjnych (przy okazji - aktywizacja społeczności lokalnej, budowa sieci obywatelskiego zaangażowania); wariant 2: rzeczywista infrastruktura „parkowa” (inwestycja finansowana ze środków publicznych lub w formule partnerstwa publiczno-prywatnego; w praktyce, wymaga to jednak zebrania informacji od potencjalnych oferentów (mieszkańców gminy, gospodarzy gospodarstw agroturystycznych, instytucji, ośrodków, itd.) oznacza to też wymóg koordynacji ofert, konieczność stworzenia „systemu operacyjnego”, który będzie je zestawiał w rozmaite konfiguracje (menu) podporządkowane zróżnicowanym oczekiwaniom i preferencjom potencjalnych przyjeżdżających; PARK EDUKACYJNY może być wspólną ofertą gminy Zwierzyniec i gminy Narol, a nawet wspólną ofertą zebraną z terenu całego Rostocza
2. „SIEĆ PRODUKTOWA” KONSTRUOWANA W OPARCIU O GMINNY ZNAK-CERTYFIKAT	<ul style="list-style-type: none"> z przeprowadzonych na potrzeby niniejszego dokumentu analiz wynika, że jednym z możliwych i wskazanych kierunków rozwoju turystycznego gmin Zwierzyniec i Narol jest orientowanie się na turystykę grup zorganizowanych; w praktyce, wymaga to jednak przygotowywania dla takich grup dość

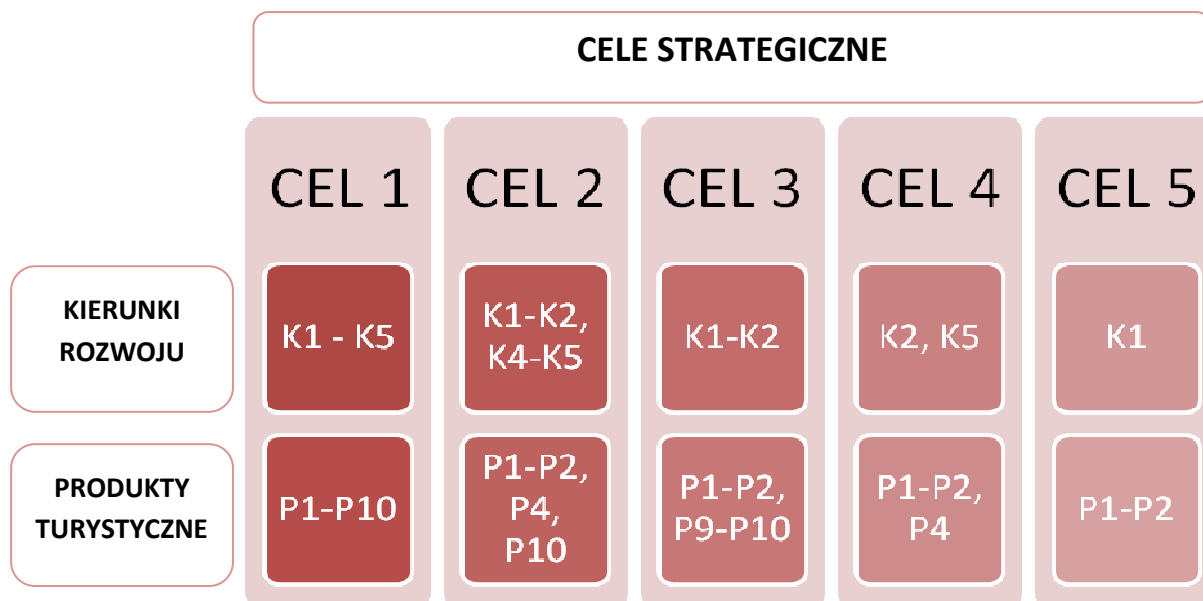

PRODUKT TURYSTYCZNY	OPIS
	<p>szczegółowych planów pobytu i kalkulacji. Siłą rzeczy oznacza to konieczność „łączenia potencjału” poszczególnych oferentów usług turystycznych, tworzenia z ich ofert swoistych „pakietów”;</p> <ul style="list-style-type: none"> • to zaś oznacza wymóg koordynacji ofert cząstkowych, konieczność stworzenia „systemu operacyjnego”, który będzie je zestawiał w rozmaite konfiguracje (menu) podporządkowane zróżnicowanym oczekiwaniom i preferencjom potencjalnych przyjeżdżających • proponujemy, aby stworzyć na terenie gminy Zwierzyniec system certyfikowanych ofert (noclegowych, gastronomicznych, transportowych, kulturalnych itd.). Pozyskanie certyfikatu wiązałoby się z określonymi uprawnieniami (możliwość liczenia na włączenie własnej oferty do „pakietu”) i zobowiązaniami (konieczność informowania o ofercie i jej warunkach „centrum koordynacyjnego” sporządzającego i kalkulującego ostateczną „ofertę pakietową”) • najefektywniejszym centrum koordynującym produktem będzie Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji lub Lokalna Organizacja Turystyczna ROZTOCZE;
3. CENTRUM REHABILITACJI SPOŁECZNEJ	<ul style="list-style-type: none"> • CENTRUM REHABILITACJI SPOŁECZNEJ jest ideą skierowaną do osób starszych schorowanych, cierpiących na schorzenia związane z ruchem, choroby otępieńczo-demencyjne, Parkinson, Alzheimer, które na terenie gminy w naturalnych warunkach, poza zgiełkiem duża miasta będą odpoczywać po przebytej chorobie, lub odpoczywać w jej trakcie; • Wariant 1: „ukurortowanie” gminy Zwierzyniec w kierunku centrum usług pielęgnacyjnych, rehabilitacyjnych; • Wariant 2: stworzenie ośrodka pielęgnacyjnego dla chorób starczych (w obu wypadkach nie jest potrzebna typowa infrastruktura sanatoryjno-szpitalna, z pomocą psychologa, psychiatry, rehabilitanta, itd.)
4. FARMA ZDROWIA, FARMA BIO	<ul style="list-style-type: none"> • gospodarstwa turystyczne z terenu gminy Zwierzyniec i gminy Narol, rozszerzają ofertę o atrakcje typu wellness i SPA; • farmy zdrowia oraz farmy bio mają być oazą wypoczynku, mają oferować całą gamę ofert pobytowych wzbogaconych masażami, kąpielami parowymi, błotnymi i w sianie oraz kuracjami z zastosowaniem metody Kneippa oraz wschodnich metod medytacyjnych, ofertę powinny dopełniać bogate programy sportowe; • w sezonie zimowym gospodarstwa agroturystyczne fascynują swoim ciepłem i przytulnością, oferują chrupiący chleb domowej roboty, pieczone jabłka, trzeszczący ogień w kominku oraz wiele regionalnych przysmaków; • mikrokosmos gospodarstwa agroturystycznego oczarowuje jedyną w swoim rodzaju atmosferą, która odzwierciedla bogactwo tradycji i zwyczajów;
5. NATURA/ KULTURA. OGÓLNOPOLSKI PLENER ARTYSTYCZNY	<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjność krajobrazowa Roztocza czyni z tego miejsca wymarzone miejsce na organizację plenerów artystycznych (malarzskich, rzeźbiarskich, fotograficznych) • w przypadku podobnych inicjatyw nie jest barierą organizacyjną stosunkowo słabo rozwinięta baza noclegowo-gastronomiczna, nie jest nią też stosunkowo niska dostępność komunikacyjna miejsca • rekomendujemy, aby plener pn. NATURA/ KULTURA był adresowany do szerokiego spektrum artystów (malarze, graficy, rzeźbiarze, fotograficy, designerzy); • idealnym partnerem dla władz gminy mogą być (1) władze uczelni artystycznych z obszaru całego kraju oraz (2) zarządy główne i okręgowe związków twórczych (ZPAP, ZPAF itd.); • integralną częścią projektu Natura/ kultura powinny być poplenerowe wystawy; bardzo szybko stać się one mają szansę jeszcze jedną atrakcją turystyczną gminy Zwierzyniec;

PRODUKT TURYSTYCZNY	OPIS
	<ul style="list-style-type: none"> • najefektywniejszym centrum koordynującym produkt będzie Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji;
6. BIENNALE FOTOGRAFII PRZYRODNICZEJ	<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjność krajobrazowa Roztocza czyni z tego miejsca wymarzone miejsce na organizację plenerów artystycznych (malarzskich, rzeźbiarskich, fotograficznych); • idealnym partnerem dla władz gminy mogą być (1) władze uczelni artystycznych z obszaru całego kraju oraz (2) zarządy główne i okręgowe związków twórczych (ZPAF itd.); • impreza może być organizowana zarówno na terenie gminy Zwierzyniec jak i na terenie gminy Narol (np. w otoczeniu parku przy Pałacu Łosiów w Narolu); • impreza może odbywać się jednego roku na terenie gminy Zwierzyniec, a w kolejnym na terenie gminy Narol;
7. ROZTOCZAŃSKI RAJD ROWEROWY „3R”	<ul style="list-style-type: none"> • gęsta sieć ścieżek rowerowych, występowanie Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza czyni z tego miejsca atrakcyjny obszar do organizowania podobnych imprez, pomimo tego, że podobne akcje się odbywają już na tym terenie; • wzbogacenie nazwy o „3R” umożliwia zdobywanie partnerów/ sponsorów (radiowa „Trójka”, producent batona „3R”, itd.); • impreza może być organizowana w partnerstwie publiczno-prywatnym, z udziałem organizacji rowerowych (ogólnopolskich jak i lokalnych);
8. ROZTOCZAŃSKIE SPOTKANIA Z MUZYKĄ NA WODZIE	<ul style="list-style-type: none"> • punktem wyjścia tego produktu jest zabytek będących częścią zespołu budynków Ordynacji Zamoyskiej - Kościół pod wezwaniem św. Jana Nepomucena potocznie zwany „kościółkiem na wodzie” oraz cykl muzyczny Georga Friedricha Heandla „Muzyka na wodzie”; • SPOTKANIA to cykl koncertów muzyki klasycznej; • produkt wpisuje się potrzeby osób starszych będących uczestnikami CRS; • SPOTKANIA mogą mieć charakter cykliczny, w określone dni w określonym przedziale czasowym; • głównym miejscem SPOTKAŃ będzie amfiteatr w Parku Środowiskowym, wewnątrz Kościoła i inne; • partnerem Gminy mogą być instytucje kultury (w szczególności filharmonie, orkiestry) z terenu Lubelszczyzny, a także inne miasta (Gdańsk, Szczecin), na terenie których odbywają się podobne wydarzenia muzyczne;
9. SKI PARK	<ul style="list-style-type: none"> • nazwa produktu grupującego ofertę zimową gminy Zwierzyniec, w ramach której oferuje się narciarstwo biegowe, wyciąg narciarski skierowany głównie do narciarzy początkujących, którzy nie mają odwagi udać się w wyższe góry; • w ramach SKI PARKU przygotowane są specjalne trasy dla snowboardzistów, w odcinkami muld, skoczni i innych atrakcji zjazdowych; • elementem nierozzerwalnym ze SKI PARKIEM jest infrastruktura handlowo-usługowa dedykowana dla amatorów sportów zimowych wraz z infrastrukturą gastronomiczną;
10. INTENSIVA (wiosenno-letnia i zimowa)	<ul style="list-style-type: none"> • pakietowana oferta (wiosenno-letnia i zimowa) adresowana do miłośników sportów ekstremalnych i aktywnego wypoczynku. Zasada swobodnego wieloboju (rowerowy rajd + spływ kajakowy + biegi przełajowe) • możliwe nadanie imprezie charakteru quasi-zawodów, możliwe różne kategorie uczestników (punktacja rodzinna, semi-pro itd.)

Kreacja produktów turystycznych odnosi się bezpośrednio do celów strategicznych i kierunków działań zaproponowanych w dwóch poprzednich podrozdziałach. Poniżej przedstawiamy schemat konstrukcji strategii i miejsca poszczególnych produktów w jej ramach.

Schemat 4. Struktura strategii.

Symbole K1-K5 odnoszą się do kierunków działań, zaś symbole P1-P10 dotyczą poszczególnych produktów markowych.

4.7. GRUPY DOCELOWE

Przyjmujemy, że działania promocyjne powinny mieć dwie zasadnicze grupy adresatów:

- adresata wewnętrznego (wszystkich mieszkańców gminy Zwierzyniec)
- adresata zewnętrznego.

W tym drugim przypadku konieczna jest dodatkowa segmentacja grupy docelowej wyodrębniająca jej następujące kategorie:

- z uwagi na kryterium geograficznie:
  - mieszkańcy miast metropolitalnych, dla których dostępność gminy Zwierzyniec nie jest barierą (Kraków, Warszawa),
  - mieszkańcy Lublina, Górnego Śląska, Kielc,
- z uwagi na kryterium społeczno-demograficzne:
  - rodziny 2+1, 2+2
  - młodzież -25
  - koneserzy, hobbyści
  - ludzie starsi, w wieku 50-60% wymagający usług pielęgnacyjnych,
  - rodziny ludzi starszych, w wieku 50-60% którzy wymagają usług pielęgnacyjnych,
- z uwagi na typ turysty:
  - turysta indywidualny,
  - turysta grup zorganizowanych,
- z uwagi za zainteresowania/ hobby:
  - amator aktywnego wypoczynku,
  - amator turystyki rowerowej,
  - amator sportów zimowych (narciarstwo zjazdowe - początkujące, narciarstwo biegowe, snowboard),
  - meloman,
  - środowiska twórcze (fotograficy, malarze, muzycy).

Tabela 7. przedstawia grupy docelowe poszczególnych produktów markowych.

Tabela 7. Grupy docelowe produktów markowych.

PRODUKT TURYSTYCZNY	GRUPA DOCELOWA
1. PARK EDUKACYJNY	<ul style="list-style-type: none"> turyści grup zorganizowanych, amatorzy aktywnego wypoczynku, amatorzy turystyki rowerowej, amatorzy sportów zimowych (narciarstwo zjazdowe - początkujące, narciarstwo biegowe, snowboard),
2. „SIEĆ PRODUKTOWA” KONSTRUOWANA W OPARCIU O GMINNY ZNAK-CERTYFIKAT	<ul style="list-style-type: none"> wszystkie grupy
3. CENTRUM REHABILITACJI SPOŁECZNEJ	<ul style="list-style-type: none"> ludzie starsi, w wieku 50-60 lat wymagający usług pielęgnacyjnych, rodziny ludzi starszych, w wieku 50-60% którzy wymagają usług pielęgnacyjnych,
4. FARMA ZDROWIA, FARMA BIO	<ul style="list-style-type: none"> ludzie starsi, w wieku 50-60 lat wymagający usług pielęgnacyjnych, rodziny ludzi starszych, w wieku 50-60 lat którzy wymagają usług pielęgnacyjnych, mieszkańcy miast metropolitalnych,
5. NATURA/ KULTURA. OGÓLNOPOLSKI PLENER ARTYSTYCZNY	<ul style="list-style-type: none"> środowiska twórcze (fotograficy, malarze).
6. BIENNALE FOTOGRAFII PRZYRODNICZEJ	<ul style="list-style-type: none"> środowiska twórcze (fotograficy, malarze, muzycy).
7. ROZTOCZAŃSKI RAJD ROWEROWY „3R”	<ul style="list-style-type: none"> amatorzy aktywnego wypoczynku, amatorzy turystyki rowerowej,
8. ROZTOCZAŃSKIE SPOTKANIA Z MUZYKĄ NA WODZIE	<ul style="list-style-type: none"> melomani, środowiska twórcze (fotograficy, malarze, muzycy).
9. SKI PARK	<ul style="list-style-type: none"> amatorzy sportów zimowych (narciarstwo zjazdowe - początkujące, narciarstwo biegowe, snowboard), rodziny z dziećmi;
10. INTENSIVA (wiosenno-letnia i zimowa)	<ul style="list-style-type: none"> miłośnicy sportów ekstremalnych i aktywnego wypoczynku

4.8. POZYCJONOWANIE OFERTY TURYSTYCZNEJ

Tabela 8. zawiera informacje o pozycji produktów turystycznych wypracowanych w ramach „Strategii...” na tle konkurencji wraz z uzasadnieniem oraz określeniem szans na ich realną atrakcyjność.

Tabela 8. Pozycjonowanie oferty na tle konkurencji.

PRODUKT TURYSTYCZNY	POZYCJA - SZANSE PRODUKTU	SZANSE
1. PARK EDUKACYJNY	<ul style="list-style-type: none"> podobna formuła organizacji oferty turystycznej nie występuje na terenie Lubelszczyzny, namiastką „Parków Edukacyjnych” jest działalność punktów Informacji turystycznej, działających na terenie większości miast i gmin, jednakże rdzeń ich działalności skupia się na innych aspektach. 	<ul style="list-style-type: none"> bardzo duże
2. „SIEĆ PRODUKTOWA” KONSTRUOWANA W OPARCIU O GMINNY ZNAK-CERTYFIKAT	<ul style="list-style-type: none"> posiadanie znaku-certyfikatu i budowanie sieci produktowych jest powszechnym promocyjnym działaniem JST w zakresie turystyki, jednakże Znak-Certyfikat przypisany jest do gminy 	<ul style="list-style-type: none"> duże
3. CENTRUM REHABILITACJI SPOŁECZNEJ	<ul style="list-style-type: none"> na terenie Lubelszczyzny zlokalizowane są dwa ośrodki (Nałęczów, Krasnobród), które mają status uzdrowiska, CRH jest ukierunkowane na inny typ „pacjenta”, niezorientowanego na kuracje sanatoryjne, lecz na usługi pielęgnacyjne, 	<ul style="list-style-type: none"> bardzo duże

PRODUKT TURYSTYCZNY	POZYCJA - SZANSE PRODUKTU	SZANSE
	<ul style="list-style-type: none"> na terenie Lubelszczyzny i obszarów sąsiadujących nie występują ośrodki o podobnej formule, 	
4. FARMA ZDROWIA, FARMA BIO	<ul style="list-style-type: none"> podobne farmy funkcjonują na terenie Austrii, w najbliższej okolicy nie występują ośrodki SPA (Nałęczów oddalony jest od Zwierzynca o 100 km), 	<ul style="list-style-type: none"> bardzo duże
5. NATURA/ KULTURA. OGÓLNOPOLSKI PLENER ARTYSTYCZNY	<ul style="list-style-type: none"> plener o podobnej nazwie odbywa się w ogólnopolski w Męcikale (powiat chojnicki), jednakże jest to impreza dla dzieci, 	<ul style="list-style-type: none"> bardzo duże
6. BIENNALE FOTOGRAFII PRZYRODNICZEJ	<ul style="list-style-type: none"> impreza o tej samej nazwie istnieje w Poznaniu, Ogólnopolskie Biennale Fotografii Górskiej odbywa się w Jeleniej Górze (tematyka jest jednak nieco węższa), Zamojskie Towarzystwo Fotograficzne organizuje Ogólnopolskie Biennale Fotografii „Zabytki” (tematyka jest jednak różna), 	<ul style="list-style-type: none"> średnie
7. ROZTOCZAŃSKI RAJD ROWEROWY „3R”	<ul style="list-style-type: none"> istnieje Ogólnopolski Gwieździsty Rajd Rowerowy „Wzgórze Polak” współorganizowany przez RPN, istnieje Międzynarodowy Roztoczański Rajd Rowerowy, istnieje Międzynarodowy Rajd Rowerowy Centralnym Szlakiem Rowerowym Roztocza, istnieją Ogólnopolskie Zawody MTB „Jastrzębia Zdebrz” na Roztoczu Zachodnim, istnieje rajd rowerowy „Józefowska rowerowa EKOmajówka”, 	<ul style="list-style-type: none"> średnie
8. ROZTOCZAŃSKIE SPOTKANIA Z MUZYKĄ NA WODZIE	<ul style="list-style-type: none"> cykl muzyczny „Muzyka na wodzie” prowadzi Centralne Muzeum w Gdańsku wraz z Miastem Gdańsk, koncerty odbywają się na wyspie Ołowianka, koncerty muzyki klasycznej pn. „Muzyka na wodzie” odbywają się w Szczecinie na przystani Jacht Klub AZS 	<ul style="list-style-type: none"> duże
11. SKI PARK	<ul style="list-style-type: none"> podobne miejsca zaczynają powstawać na terenie województwa lubelskiego (np. w sąsiedniej gminie Krasnobród), niemniej jednak Zwierzyniec może stać się kolejną atrakcyjną gminą, w której można uprawiać sporty zimowe na mapie Lubelszczyzny „dziś Krasnobród”, jutro „Zwierzyniec”, 	<ul style="list-style-type: none"> duże
12. INTENSIVA (wiosenno- letnia i zimowa)	<ul style="list-style-type: none"> imprezy o podobnym charakterze mają miejsce w wielu miastach, niemniej jednym czynnikiem wyróżniającym Zwierzyniec będzie lokalizacji imprezy na terenie Roztocza 	<ul style="list-style-type: none"> duże

Istnienie podobnych imprez/ produktów/ podobnej oferty w innych miastach nie musi stanowić zagrożenia dla rozwoju tych produktów na terenie gminy Zwierzyniec. Co więcej, tę sytuację można postrzegać jako szansę jego powodzenia. Można sobie wyobrazić, że produkty te będą uzupełnieniem, a nawet rozszerzeniem, inną bardziej atrakcyjną formą. Nie stoi też nic na przeszkodzie, aby nawiązywać współpracę z organizatorami festiwałów, koncertów z cyklu „Muzyka na wodzie” i proponować się jako partner, a nawet „agent” na terenie Roztocza. Taka współpraca może przynieść korzyści marketingowe dla wszystkich organizatorów podobnych wydarzeń.

4.9. HARMONOGRAM

Tabela 9. zawiera informacje o sugerowanych terminach udostępnienie produktów turystom i innym grupom docelowym.

Tabela 9. Harmonogram „sprzedaży” produktów turystycznych.

PRODUKT TURYSTYCZNY	KALENDARIUM
1. PARK EDUKACYJNY	<ul style="list-style-type: none"> od poł. 2010 - na bieżąco, działanie stałe
2. „SIEĆ PRODUKTOWA” KONSTRUOWANA W OPARCIU O GMINNY ZNAK-CERTYFIKAT	<ul style="list-style-type: none"> od poł. 2010 - na bieżąco, działanie stałe
3. CENTRUM REHABILITACJI SPOŁECZNEJ	<ul style="list-style-type: none"> od 2011 - działania stałe
4. FARMA ZDROWIA, FARMA BIO	<ul style="list-style-type: none"> od 2011 - działania stałe
5. NATURA/ KULTURA. OGÓLNOPOLSKI PLENER ARTYSTYCZNY	<ul style="list-style-type: none"> od 2011 - sierpień
6. BIENNALE FOTOGRAFII PRZYRODNICZEJ	<ul style="list-style-type: none"> od 2010 - październik
7. ROZTOCZAŃSKI RAJD ROWEROWY „3R”	<ul style="list-style-type: none"> od 2010 - wrzesień
8. ROZTOCZAŃSKIE SPOTKANIA Z MUZYKĄ NA WODZIE	<ul style="list-style-type: none"> od 2010 - czerwiec - lipiec (cyklicznie, co drugą niedzielę)
9. SKI PARK	<ul style="list-style-type: none"> I etap - trasy do narciarstwa biegowego - od grudnia 2010 II etap - trasy do narciarstwa zjazdowego - od grudnia 2012 III - trasy do snowboardingu - od grudnia 2013
10. INTENSIVA (wiosenno-letnia i zimowa)	<ul style="list-style-type: none"> od 2011 - maj od 2011 - zima

5. WDRAŻANIE I EWALUACJA STRATEGII

5.1. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII

Istotnym wymogiem przy budowaniu dokumentu strategicznego jest opracowanie wewnętrznego systemu jego wdrażania, monitoringu i ewaluacji postępów w osiąganiu celów, a w konsekwencji ustalonej wizji. Wszystkie działania podejmowane w ramach wdrażania i monitoringu Strategii mają na celu korygowanie ewentualnych nieprawidłowości i zaburzeń.

System wdrażania, monitoringu i ewaluacji postępów realizacji celów zawartych w Strategii obejmować będzie podsystem instrumentów wdrażania, podsystem zbierania i selekcjonowania informacji, podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału ilościowego oraz jakościowego, a także potencjalne źródła finansowania.

5.1.1. PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA WDRAŻANIE STRATEGII

Samorząd Gminy Zwierzyniec będzie podejmował działania koordynujące, inicjował przedsięwzięcia mające na celu współpracę podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki, promował dobre wzorce.

Sukces Strategii wymaga stworzenia silnego i autonomicznego ośrodka decyzyjnego, który będzie odpowiedzialny wyłącznie za jej realizację.

Realizatorem spraw rozwoju turystycznego będzie Urząd Miejski w Zwierzyńcu i Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji.

Co roku organizowane będzie spotkanie konsultacyjne, którego celem będzie podsumowanie kolejnych etapów realizacji oraz dyskusja nad etapami następnymi.

Część rekomendowanych w dokumencie działań (zwłaszcza z obszaru sportu i kultury) Miasto powinno potraktować jako zadania do powierzenia (np. organizacjom pozarządowym lub gminnym jednostkom organizacyjnym). Próba animowania wszystkich wydarzeń ze sfery kultury i sportu „od wewnątrz” może zakończyć się niepowodzeniem lub sprawić, że oferta sportowa lub kulturalna zostanie odczytana jako niewiarygodna.

Zwierzyniec ma szansę stać się na mapie turystycznej Polski gminą interesującą i wartą odwiedzenia o każdej porze roku, jednak wymaga to okazania zaufania animatorom, zgody na ich samodzielność. Rolą władz powinno być tu stwarzanie warunków i dogodnego klimatu, nie zaś forsowanie własnych rozwiązań. Doświadczenia innych miast/ gmin obszarów w kreowaniu nowych, interesujących i nierzadko kontrowersyjnych inicjatyw i imprez pokazują, że sukces podobnych przedsięwzięć zależy od znalezienia osoby/grupy osób które projekty te potraktują jako inicjatywy autorskie, dla których przedsięwzięcia te staną się nie tylko pracą, ale i pasją.

Należy mieć oczywiście świadomość, że znalezienie takich osób może nie być łatwe i że wiele zależy tu od szczęśliwego zbiegu okoliczności. Otwarcie się Gminy na społeczne a nawet na indywidualne inicjatywy jest tu jednak dużą szansą.

5.1.2. PARTNERZY INSTYTUCJONALNI GMINY W DZIAŁANIACH SŁUŻĄCYCH ROZWOJOWI TURYSTYCZNEMU ZWIERZYŃCA

Realizacja strategii promocyjnej wymaga jednoczesnego zaangażowania dużych sił i środków:

- determinacji i konsekwencji Władz Gminy Zwierzyniec, ale również Gminy Narol²⁰,
- pozyskania akceptacji społecznej mieszkańców,
- przychylności i współpracy mediów lokalnych i ponadlokalnych,
- skorelowanej aktywności partnerów społecznych,
- sprawności organizacyjnej zaangażowanych struktur,
- zaangażowania przewidzianych środków budżetowych.

Poniżej wskazano najważniejszych partnerów instytucjonalnych, o których współpracę i zaangażowanie należy zabiegać:

²⁰ Z uwagi na partnerstwo w realizacji projektu „Zwierzyniec i Narol liderami rozwoju kultury i turystyki Roztocza.

- **Władze samorządowe powiatów zamojskiego oraz lubaczowskiego oraz władz wojewódzkich Lubelszczyzny i Podkarpacia**
Ponieważ proponowana strategia zakłada rozwój turystyczny gminy Zwierzyniec w partnerstwie z gminą Narol na terenie Rostocza konieczne jest współdziałanie z władzami samorządowymi powiatów, w których zlokalizowane są obie gminy, ale również z władzami wojewódzkimi: Lubelskiego i Podkarpacia. Powinno to zaowocować koordynacją działań (spójność rozwoju). Należy dążyć do organizowania wspólnych wydarzeń kulturalnych i unikać „wysyłania sprzecznych komunikatów” i „niezdrowej konkurencji” pomiędzy działaniami gmin, powiatów oraz województwa. Konieczna jest współpraca struktur urzędów wszystkich szczebli. .

- **Organizacje promujące i rozwijające turystykę**
Jednym z celów Strategii jest zwiększenie liczby turystów odwiedzających gminę Zwierzyniec, co wymaga aktywności wszystkich osób zaangażowanych w organizację i promocję turystyki (także w wymiarze regionalnym).

Do współpracy należy zaprosić m.in. następujące podmioty:

- Lubelską Organizację Turystyczną,
- Lokalną Organizację Turystyczną „Rostocze”,
- Towarzystwo Miłośników Zwierzyńca,
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Narolskiej,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Narolskiej,
- Stowarzyszenie Kwaterodawców Miasta i Gminy Zwierzyniec,
- Lubaczowskie Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych „Rostocze”
- i inne.

Warto także pamiętać o partnerach/organizacjach „tematycznych” związanych z realizacją poszczególnych działań, takich jak np. Zwierzynieckie Towarzystwo Cyklistów w ramach współpracy w organizacji Rostoczańskim Rajdzie Rowerowym „3R” czy Lubelskie Stowarzyszenie Alzheimerowskie i/ lub Fundacja „Życ z Chorobą Parkinsonana” potrzeby działań związanych z tworzeniem Centrum Rehabilitacji Społecznej.

Realizacja strategii rozwoju turystyki wymaga wsparcia planów, inicjatyw i nowej aktywności społecznej.

Wskazana jest współpraca organizacyjna z:

- **Institucjami i organizacjami promującymi kulturę:**
  - o miejscowe placówki kulturalne, w tym Zwierzyniecki Ośrodek Kultury i Rekreacji
  - o Stowarzyszenia i związki artystyczne,
  - o Fundacja Pro Academia Narolense (Narol),
- **Szkolnictwem wyższym:**
  - o Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
  - o Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu
  - o Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna im. J. Zamoyskiego
  - o Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Zamościu
- **Institucjami stowarzyszeniami i organizacjami sportowymi:**
  - o miejscowe związki sportowe i stowarzyszenia
  - o kluby sportowe
- **Mediami:**
  - o media publiczne
  - o prasa lokalna (m.in. Gazeta Zamojska, Tygodnik Zamojski, Kronika Tygodnia, Gazeta Wyborcza - dodatek lokalny)
- **Ambasadorami Zwierzyńca/ Rostocza:**
  - o znane osoby ze świata kultury, sportu, nauki, polityki pochodzące z terenu gminy Zwierzyniec lub z terenu Rostocza, sympatyzujące lub mające związki z Regionem.

Postulatem jest stworzenie społecznego ruchu wspierającego realizację strategii rozwoju turystycznego w Gminie Zwierzyniec, który będzie zbierał opinie środowisk, koordynował przepływy informacji, inspirował nowe inicjatywy, wspierał władze miasta i gminy, ewentualnie gromadził środki na ważne inicjatywy. Ruch winien być społeczną inicjatywą zainspirowaną przez Burmistrza, do której zaprosi on imiennie przedstawiciele wybranych instytucji, organizacji, klubów, osoby mogące być szczególnie przydatne dla realizacji strategii.

5.1.3. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Projekty i działania w sferze rozwoju turystyki mogą mieć wielorakie formy swojego finansowania. W zależności od charakteru inwestycji czy tzw. „projektów miękkich” gmina może występować o dofinansowanie w różnych wysokościach m.in. z następujących źródeł:

- środki ministerialne (w zależności od rodzaju działania - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej),
- dotacje Samorządu Województwa Lubelskiego (np. wydziały właściwe ds. turystyki, sportu i kultury i promocji przy udziale NGO),
- (działania prowadzone wspólnie z gminą Narol) dotacje Samorządu Województwa Podkarpackiego (np. wydziały właściwe ds. turystyki, sportu i kultury i promocji przy udziale NGO),
- środki Regionalnej Organizacji Turystycznej - Lubelska Organizacja Turystyczna,
- środki Regionalnej Organizacji Turystycznej - Podkarpacka Organizacja Turystyczna,
- środki dysponowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013, w szczególności priorytet I - Przedsiębiorczość i innowacje, priorytet VII - Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna, priorytet VIII Infrastruktura społeczna,
- środki Polskiej Organizacji Turystycznej /przy udziale ROT i LOT/,
- środki sponsorów z wykorzystaniem przepisów o partnerstwie publiczno-prywatnym (przedsiębiorcy działający w branży turystycznej, inwestorzy, dla „Farmy Zdrowia” - np. producenci kosmetyków SPA, organizatorzy ośrodków SPA, Centrum Rehabilitacji Społecznej - producenci sprzętu rehabilitacyjnego, prywatne szpitale, prywatne domy starców, itd.);
- środki z funduszy pomocowych, celowych, strukturalnych i innych udostępnianych przez Unię Europejską, w szczególności Rozwój Polski Wschodniej, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Program Operacyjny Kapitał Ludzki;
- własne środki Gminy Zwierzyniec i Gminy Narol.

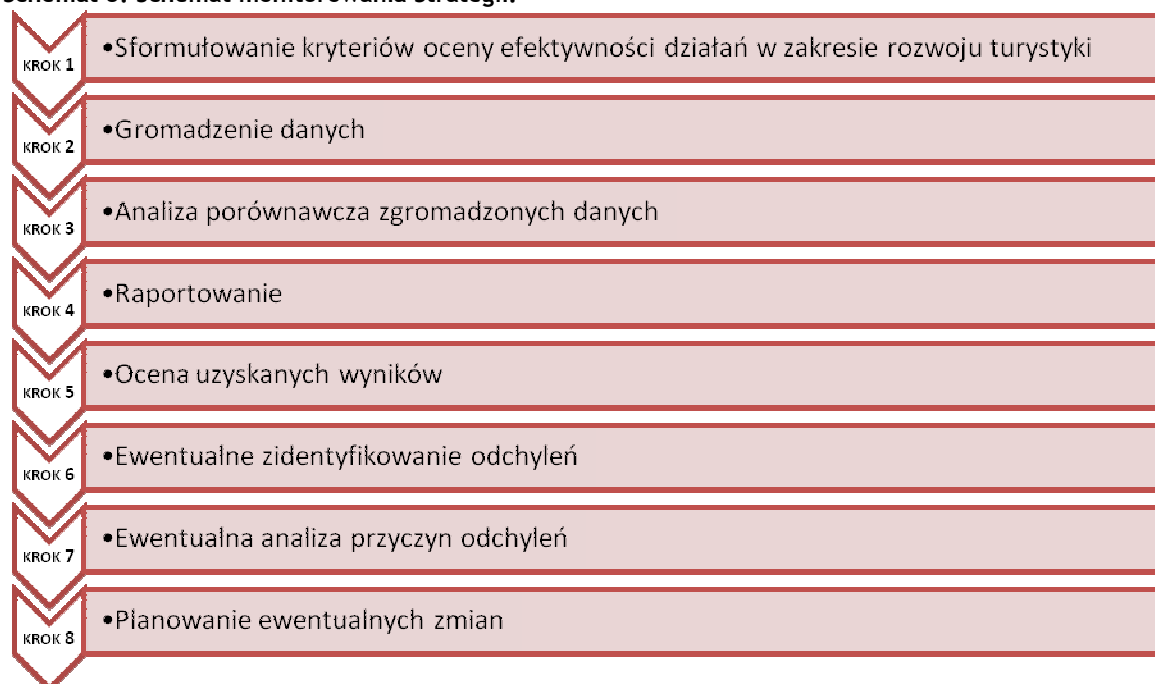
5.2. EWALUACJA

5.2.1. MONITORING

Celem monitoringu jest uzyskanie skwantyfikowanych danych pozwalających odpowiedzieć na pytanie o progresję osiągania celów założonych w Strategii. Konieczne jest więc opracowanie wskaźników, które stanowiąc będą podstawę do oceny stopnia realizacji celów strategicznych i możliwości urzeczywistnienia wizji rozwoju turystycznego Gminy. Sam proces monitorowania polegać będzie na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów poprzez podejmowane inicjatywy/ programy określone w kierunkach działań. Kolejnym krokiem będzie szczegółowa analiza zebranych danych i opracowanie raportów.

Schemat 5. przedstawiony na kolejnej stronie ilustruje poszczególne fazy monitoringu z uwzględnieniem zadań w ramach poszczególnych etapów.

Schemat 5. Schemat monitorowania Strategii.

Źródło: opracowanie własne.

5.2.2. WSKAŹNIKI EWALUACJI

Miarą efektywności działań podejmowanych w kierunku rozwoju turystycznego gminy Zwierzyniec będą wartości wskaźników przedstawionych w poniższej tabeli. Tabela 10. zawiera wskaźniki oraz ich składowe wraz ze wskazaniem źródeł danych wskaźnikowych oraz podanym stanem wartości podwskaźników uzyskanych w toku prowadzonej analizy danych wtórnych. Część danych, których źródłem był Główny Urząd Statystycznych (Bank Danych Regionalnych) pochodzi z roku 2007 lub z 2008, gdyż dane aktualne za rok 2010 będą dostępne jesienią 2011 roku. Część danych pochodzi ze źródeł Urzędu Miejskiego w Zwierzyniu i jego jednostek organizacyjnych. Ostatnia kolumna i kolejne dodawane w toku prowadzonego monitoringu i ewaluacji w odstępie dwuletnim.

Tabela 10. Wskaźniki ewaluacji.

NAZWA WSKAŹNIKA	DANE WSKAŹNIKOWE	ŹRÓDŁO	STAN OBECNY	STAN W 2012
WSKAŹNIK INFRASTRUKTURY NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNEJ	• Miejsca noclegowe w obiektach zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	42,2	
	• Obiekty zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	0,8	
	• Placówki gastronomiczne wg rodzajów obiektów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	0,4	
WSKAŹNIK POPYTU NA USŁUGI TURYSTYCZNE	• Liczba turystów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	13,9	
	• Udzielone noclegi ogółem I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	2,7	
	• Udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	Brak danych	
	• Korzystający z noclegów ogółem I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	1,4	
	• Korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	Brak danych	
	• Odsetek wykorzystania miejsc noclegowych	GUS (BDR)	0,17	

NAZWA WSKAŹNIKA	DANE WSKAŹNIKOWE	ŹRÓDŁO	STAN OBECNY	STAN W 2012
WSKAŹNIK ZNACZENIA TURYSTYKI, OCHRONY ZABYTKÓW I ŚRODOWISKA NATURALNEGO W POLITYCE JST	• Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w odniesieniu do wydatków z budżetu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	183,1	
	• Wydatki na kulturę fizyczną i sport w odniesieniu do wydatków z budżetu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	95,3	
	• Wydatki na turystykę w odniesieniu do wydatków z budżetu w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	20,6	
	• Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	15,5	
WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI KULTURALNEJ, KULTUROWEJ I SAKRALNEJ	• Obiekty działalności wystawienniczej oraz domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	0,0001	
	• Muzea łącznie z oddziałami	GUS (BDR)	1	
	• Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice - imprezy w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	GUS (BDR)	0,0326	
	• Zabytki wpisane do rejestru zabytków w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	KOBiZ	0,0034	
	• Zabytki sakralne o znaczeniu ponadlokalnym - sanktuaria, obiekty pielgrzymkowe	GUS (BDR)	0	
WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI KRAJOZNAWCZEJ I STANU ŚRODOWISKA NATURALNEGO	• Powierzchnia gruntów leśnych w przeliczeniu na km ²	GUS (BDR)	2,0	
	• Emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych	Urząd Miejski	1,2	
	• Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	0,6	
	• Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności	GUS (BDR)	1,4	
	• Obszary prawnie chronione w przeliczeniu na km ²	GUS (BDR)	1,7	
	• Kąpieliska i szlaki wodne w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	Urząd Miejski	4,1	
	• Pomniki przyrody w przeliczeniu na km ²	GUS (BDR)	1,0	
	• Liczba i długość szlaków turystycznych oraz ścieżek rowerowych w przeliczeniu na km ²	Urząd Miejski	4,0	
WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI BIZNESOWEJ	• Obiekty hotelowe	GUS (BDR)	0	
	• Centra konferencyjne i biznesowe (sale)	Urząd Miejski	9	
WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYKI ZDROWOTNEJ	• Uzdrowiska, prewentoria, i sanatoria oraz pól-sanatoria i szpitale uzdrowiskowe	Urząd Miejski	0	
	• Liczba obiektów Wellness, SPA	Urząd Miejski	0	

Dodatkowo, aktualne statystyczne gromadzi i analizuje Instytut Turystyki (ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa).

5.2.3. RAPORTOWANIE

Raportowanie będzie narzędziem w procesie kompleksowego monitoringu strategii i stanowiło ono będzie podstawę do dalszych działań. Raporty monitorujące strategię zawierać będą wszelkie statystyczne pozyskane i zagregowane przez organy monitorujące strategię oraz analizy statystyczne wraz z wnioskowaniem. Na ich podstawie dokonywana będzie ocena uzyskanych wyników w zestawieniu z założonymi celami strategicznymi. W przypadku rozbieżności pozwoli to skorygować te działania, w których zaobserwowano odchylenia.

Raportowanie będzie się odbywało raz na dwa lata przez cały okres realizacji strategii. Wszystkie raporty publikowane będą na stronie internetowej gminy Zwierzyniec.

6. BIBLIOGRAFIA

DOKUMENTY STRATEGICZNE:

- Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zwierzyniec,
- Marketingowa strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008-2015 (POT, 2008),
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Miasta Zwierzyniec,
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Terenów do Zalesienia,
- Plan Rozwoju Lokalnego Dla Gminy Zwierzyniec,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Zwierzyniec na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego 2007-2013.

RAPORTY I OPRACOWANIA:

- *Audyt turystyczny Województwa Lubelskiego*, oprac. Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa 2008,
- *Analiza wyników badań wizerunku Polski i postrzegania polskiej marki na świecie. Zakończenia i rekomendacje do pozycjonowania Polski jako kraju docelowego podróży turystycznych na lata 2009-2015* (POT, 2008),
- *Potencjał i gradacja wartości produktów turystycznych województw* (POT, 2009);
- *Prognozy wyjazdów z poszczególnych krajów i przyjazdów do Polski w latach 2006-2009 oraz prognoza globalna przyjazdów do Polski do 2013 roku* (POT, 2007),

WYBRANE STRONY INTERNETOWE (DATA ODIWEDZIN: KWIECIEŃ-CZERWIEC 2010):

- Informacyjna Agencja Samorządowa. Portal Regionalny, IAS Lubelskie, <http://iaslubelskie.pl/>
- Fundacja Pro Academia Narolense, <http://www.narol.free.ngo.pl/akademia.htm>
- Roztoczański Park Narodowy, <http://www.roztozanski.pn.pl/>
- Roztocze, <http://www.roztozce.com/>
- Urząd Miasta i Gminy Narol, <http://www.narol.pl/>
- Urząd Miejski w Zwierzyncu, <http://www.zwierzyniec.info.pl/>
- Województwo Lubelskie, <http://www.lubelskie.pl/>